

TOEKOMSTVISIE

Omgevingslandbouw = samenspraak tussen leefomgeving en de groei/aard van het agrarisch bedrijf:

- het benutten van de zeer vruchtbare tot minder goede gronden in Hoenwaard voor melkvee, weidevogels en begrazing door vleesrunderen en droge koeien
- aanpassen bedrijf met botanische beheertypes: bokashi voor bodemgezondheid en waterhuishouding
- natuurgronden benutten voor begrazing
- actief meedenken en participeren in gebiedsprocessen
- optimaliseren van kringloopbedrijf en verdienmodel

ONTWIKKELINGEN

1978 START BEDRIJF

25 MELKKOEIEN

15 HA GROND

1990

30 MELKKOEIEN

120 VLEESSTIEREN

25 HA GROND

2000

65 MELKKOEIEN

90 VLEESSTIEREN

25 BRANDRODE RUNDEREN

60 HA GROND

START SAMENWERKING GLK

2010

70 MELKKOEIEN

200 VLEESSTIEREN

40 BRANDRODE RUNDEREN

140 HA GROND

2020

180 MELKKOEIEN GRONDGEBONDEN

200 VLEESSTIEREN

20 BRANDRODE RUNDEREN

280 HA GROND

2024

250 MELKKOEIEN

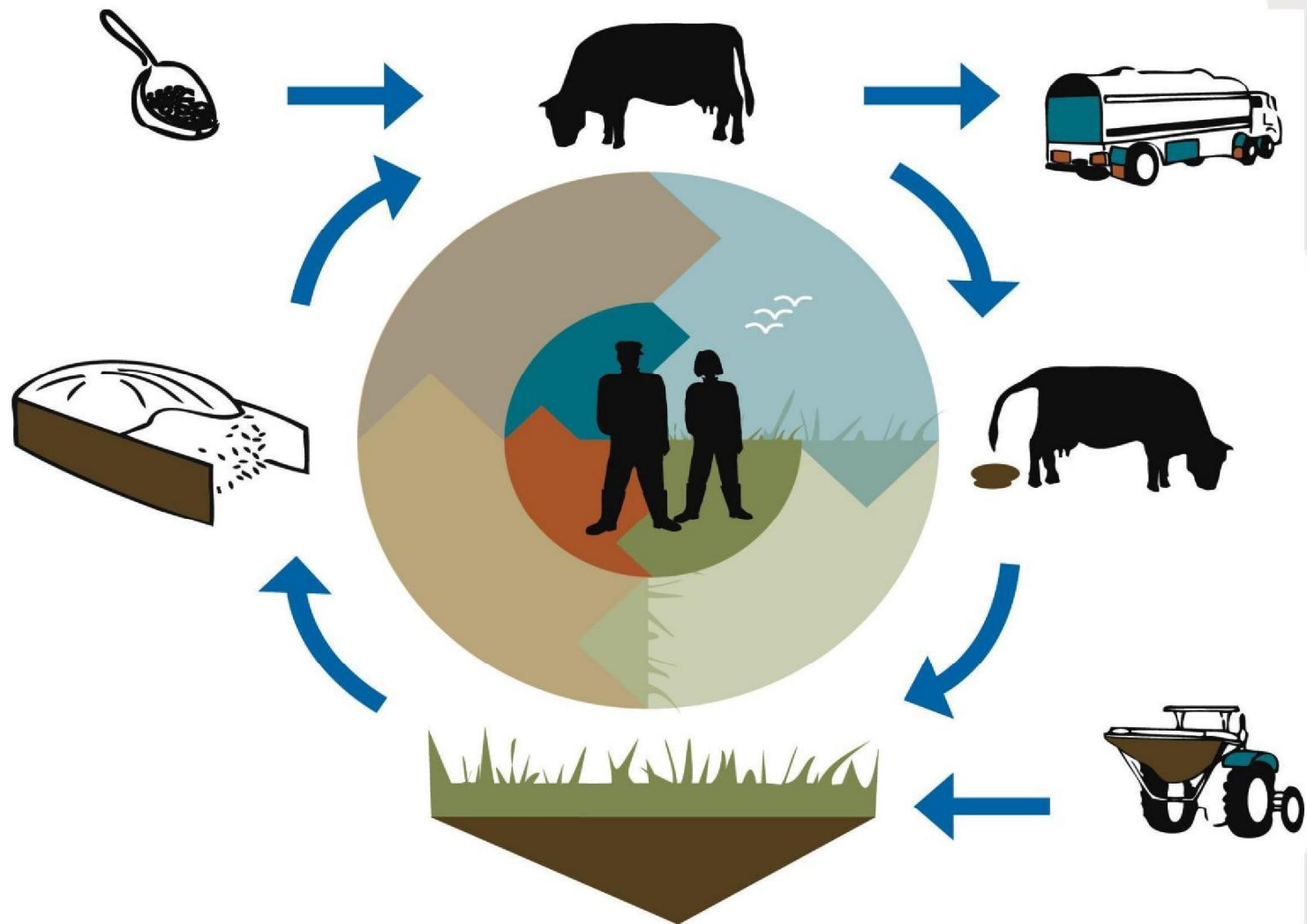
150 VLEESSTIEREN

15 BRANDRODE RUNDEREN

450 HA GROND

START VLEESVEE MET KRUISING

BRANDRODEN

PRIMEUR: NIEUW INITIATIEF!

De start van een *jong rundvleestak*:

- aanhouden uitstootkalveren
- authentiek Brandrode ras
- diergezondheid en welzijn
- smaakvol, kwaliteitsvlees leveren

Aanpak

- Weidegang basis van de houderij
 - dieren krijgen weidegang en strostal
 - slacht in regio
 - vraaggericht produceren:
- dierenwelzijn en uiteindelijk vleesproducten op maat en afgestemd op behoefte bewuste consument

VRAGEN???

Leervragen sessie landbouw

Winterswijk:

- **Hoe kunnen we de landbouw kansenkaarten koppelen aan elkaar en aan locaties in het gebied?**
- **Sluiten de kansenkaarten aan bij het kpi-systeem?**

Kolland & Overlangbroek:

- **Hoe kunnen we boeren in overgangszones belonen voor prestaties: via integrale KPI-set of specifieke maatregel?**

Bedankt!

Volgende bijeenkomsten:

4 februari verdiepingsbijeenkomst proces

13 februari verdiepingsbijeenkomst grond

6 maart werksessie 2

www.wing.nl

Verdiepingssessie 3: grond

Koepelproject voorlopersgebieden

13 februari 2025

Kennismaking – voorlopersgebieden

Friesland	Rûnom it Alldjip
Gelderland	Winterswijk
Utrecht	Kolland & Overlangbroek
Zuid-Holland	Mient Groen
Zeeland	Noordwest Walcheren
Brabant	Grenscorridor
Limburg	de Meinweg

Reisschema koepelproject

Afgerond

- *Opstellen topiclijst*
- *Interviewvragen*
- *Interviews; verslagen*
- *Synthese*
- *Selectie leervragen voor groepsgesprekken*
- *Eerste werksessie*

Huidige fase

- *Thematische groepsgesprekken: landbouw, proces, grond*

Planning

- *Tweede werksessie: 6 maart*

Programma

1. Casus voorlopersgebied

GGA Grenscorridor

2. Verdieping met de voorlopersgebieden

3. Goede voorbeelden van instrumentarium

Kadaster

4. Reflectie door adviescommissie overgangsgebieden

5. In gesprek over de eerste stappen en handvatten

6. Afronding en vervolg

Hoe kunnen we de verschillende componenten uit de grondstrategie voor de overgangsgebieden een slag concreter maken?

- Wat zijn de onderdelen van een succesvolle grondstrategie? (Denk bijvoorbeeld aan grondmobiliteit, kavelruil en vrijwillige grondverwerving)
- Hoe kun je in een gebiedsproces gebruik maken van grondtafels om bijvoorbeeld vrijwillige kavelruil of afwaardering met kwalitatieve verplichting te stimuleren?

Ervaring in de voorlopersgebieden

Verdiepingsbijeenkomst thema grond

13 februari 2025

Gebiedsgerichte aanpak
GRENSCORRIDOR

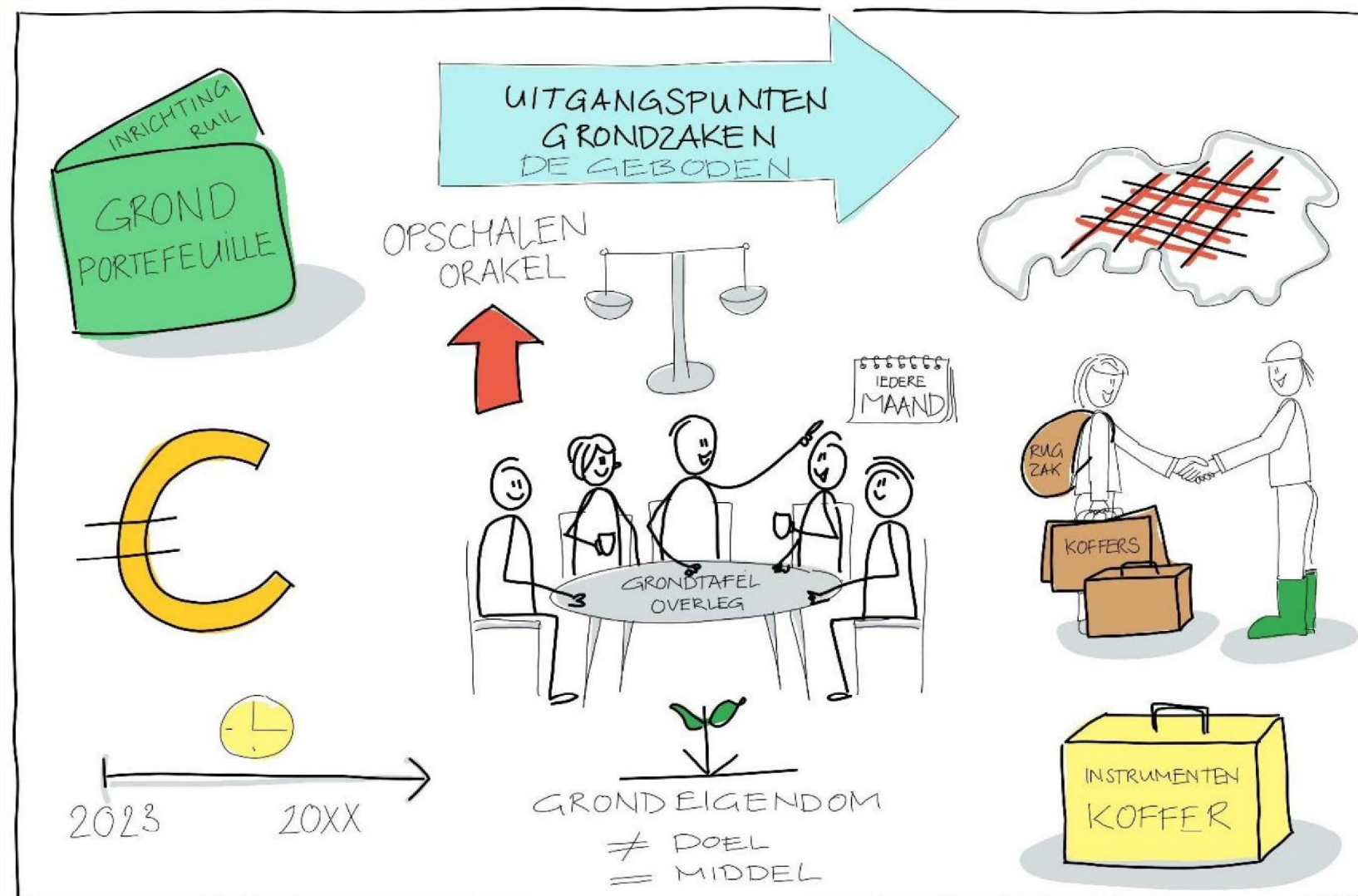

Leervragen

- Wat zijn de onderdelen van een succesvolle grondstrategie?
- Hoe kun je in een gebiedsproces gebruik maken van grondtafels om bijvoorbeeld vrijwillige kavelruil of afwaardering met kwalitatieve verplichting te stimuleren?

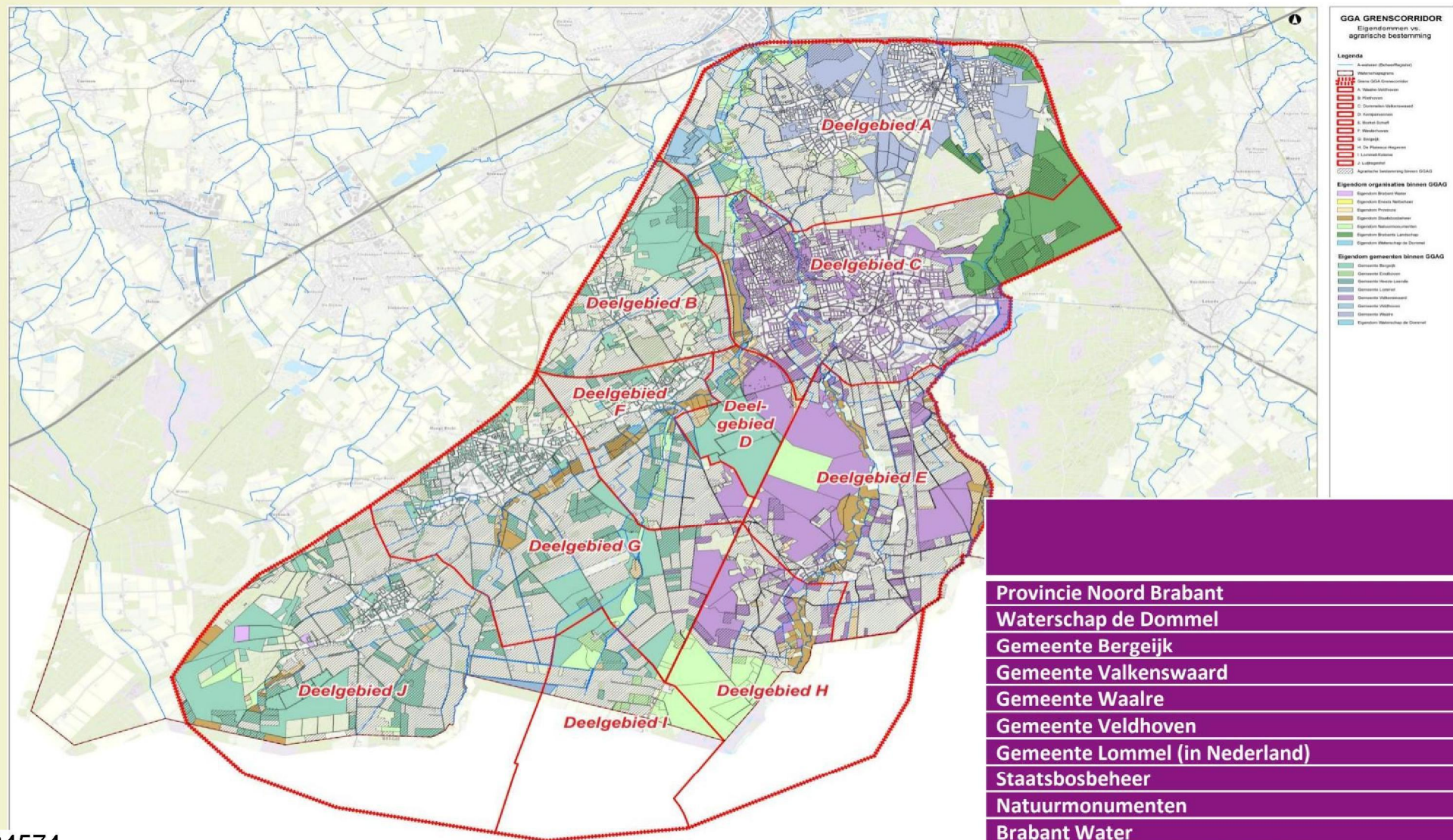

Grond- en casustafel heeft cruciale rol

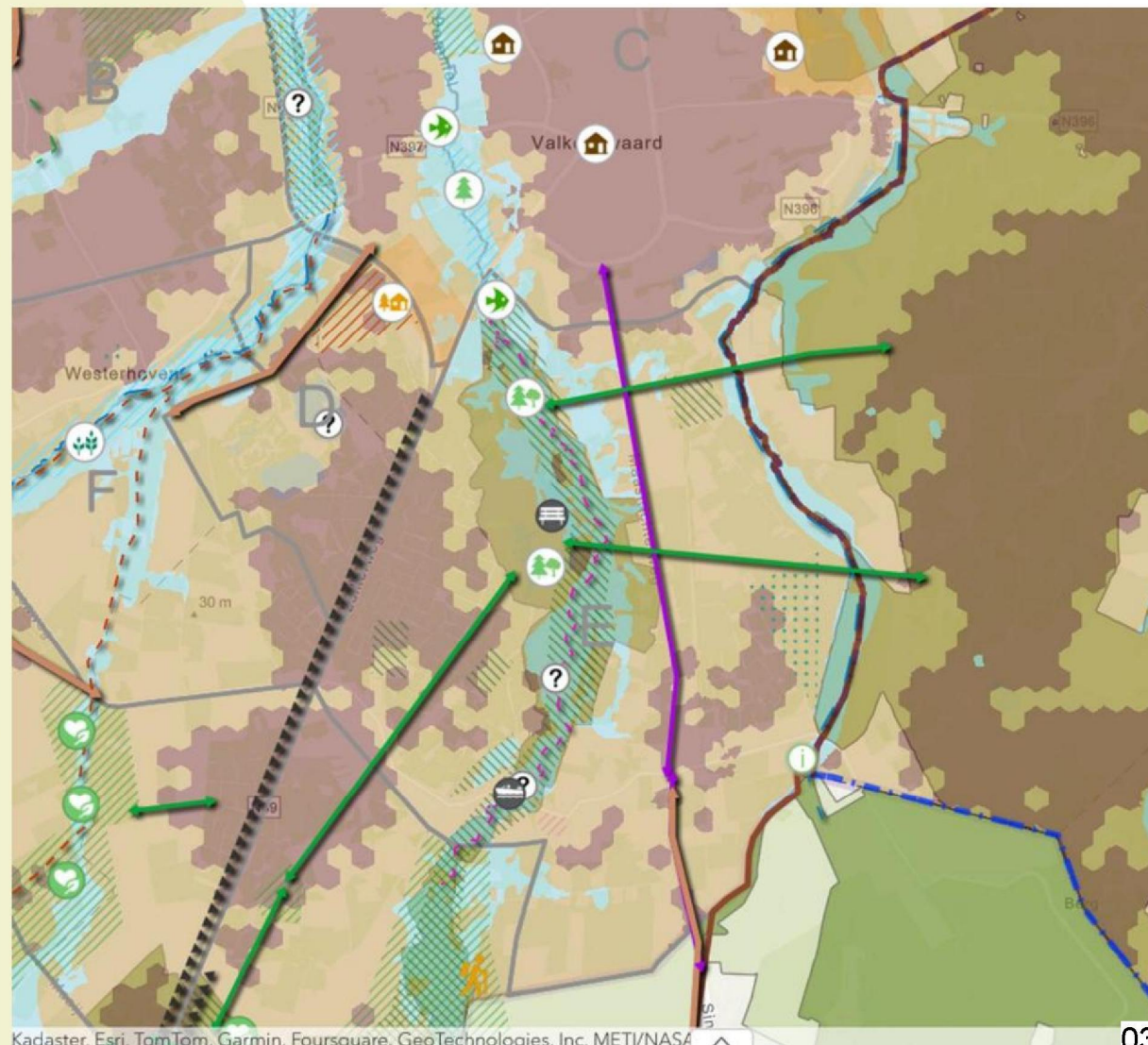
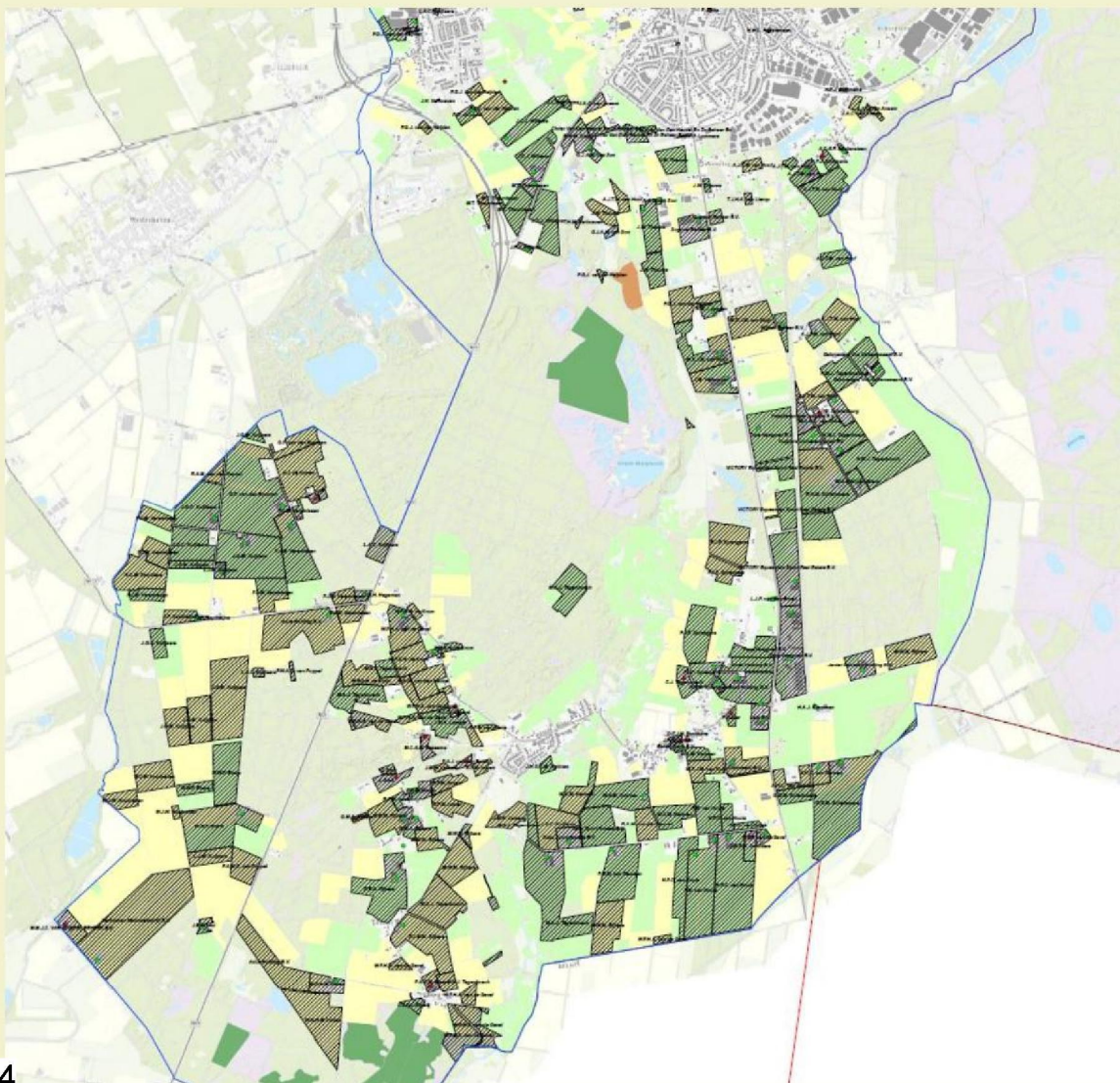
- Werkt aan integrale gebiedsopgaven
- Grondstrategie + instrumentarium
- Behandeling casuïstiek
- Grondvoorraad inzetten voor gebiedsdoelen

Grondposities gebiedspartners

	Agrarische functie(excl. NNB)	Overige functie	Totaal
Provincie Noord Brabant	138 ha	137 ha	275 ha
Waterschap de Dommel	20 ha	92 ha	112 ha
Gemeente Bergeijk	748 ha	1469 ha	2217 ha
Gemeente Valkenswaard	575 ha	1247 ha	1822 ha
Gemeente Waalre	139 ha	552 ha	691 ha
Gemeente Veldhoven	13 ha	60 ha	74 ha
Gemeente Lommel (in Nederland)	0 ha	20 ha	20 ha
Staatsbosbeheer	0,8 ha	347,2 ha	348 ha
Natuurmonumenten	28 ha	697 ha	725 ha
Brabant Water	0 ha	13ha	13 ha
Subtotaal eigendom gebiedspartners	1661,8 ha	4634,2 ha	6296 ha

Grondposities bedrijven en opgaven in beeld

Spoor 1: toets integraliteit lopende projecten - vergevorderde projecten gaan door

Gebiedstafel bepaalt aan de hand van spelregels welke projecten (evt. onder voorwaarden) zelfstandig door kunnen

Spoor 2: ingaan op lokale energie

Maximaal inspelen op blijvers en stoppers, gezamenlijke kennisontwikkeling (JFF), proeven in het veld, eerste stapjes in goede richting (van A naar C via B)

Spoor 3: uitwerking belangen tot gebiedsvisie(s)

Integrale uitwerking gebiedsbelangen tot een visie in 6 deelgebieden
Uitwerken grondstrategie en instrumentarium

Spoor 4: Ruimtelijke verankering van de gebiedsvisie(s)

Spoor 5: programmatische aanpak sporen 1 t/m 4

Grond- en casustafel, monitoring spelregels en doelbereik, programmabureau, directe begeleiding deelgebiedsteams, verantwoording aan ambtelijke gebiedstafel, oog voor mensgericht werken

Resultaat werkwijze: LBV i.c.m. aankoop 29,5 + 25,5 ha

- Via grond- en casustafel in gesprek met diverse bedrijven
- Koppeling met herbestemming, grondgebruik en regelingen en aankoop grond of ruiling
- Samenwerking tussen gemeente, waterschap en provincie
- Ook hulp bij bedrijfsbeëindiging buiten bestaande stoppersregelingen.

Hoe om te gaan met grondposities?

- Leidraad opgesteld met grondtafel over inzet
- Grondvoorraad opbouwen tbv gebiedsdoelen
- Water en bodem sturend als uitgangspunt
- Urgente casussen (zoals onteigeningsdossiers) hebben voorrang
- Grondpuzzel concretiseren en uitvoeren
- Vertrouwen in het gebied creëren

Vrijwillige regelingen aangepast grondgebruik

- Duurzame verpachting (door TBO, gemeenten, WS en provincie)
- Provinciale Regeling Natuurinclusief en Graasdierhouderijregeling
- Extensivering in en rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden GLB t/m 2028
- Ondernemend Natuurnetwerk Brabant
- ANLB/ANB

In pilotfase: Herwaardering beekdalen en kwetsbare gebieden

Draagt bij aan doelbereik voor:

KRW, N2000, NNN, Watertransitie, (financiering) extensivering, biodiversiteit, groenblauwe dooradering

Pilot herwaardering Waterschap

- In beekdalen, rondom natte natuurparels en laagtes
- Taxatie marktwaarde en taxatie met gebruiksbeperkingen
- Borging middels Kwalitatieve verplichting
- Geen gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, kunstmest en dulden van water.

3 varianten ten aanzien van mest in pilotfase

- Inpasbaarheid bedrijfsvoering, combinatie met regelingen
- Gemiddelde grondprijzdaling
- Teelten
- Fiscale impact
- Doelbereik KRW, Stikstofreductie, watertransitie

Opbouw van de gebiedsenvelop

- Budget gebiedsgerichte aanpak beëindiging (buiten LBV en MGB) 6-8 bedrijven. (sanering productiecapaciteit)
- Vrijwillige herwaardering percelen in kwetsbaar gebied.

- Gedeeltelijke compensatie pachtinkomsten partners vanwege duurzame pachtvoorwaarden (2025-2030)
- Toekomstig budget agrarisch natuurbeheer: n.t.b. inzet Grenscorridor
- Innovatie- en experimenteerruimte: n.t.b. met landbouwsector

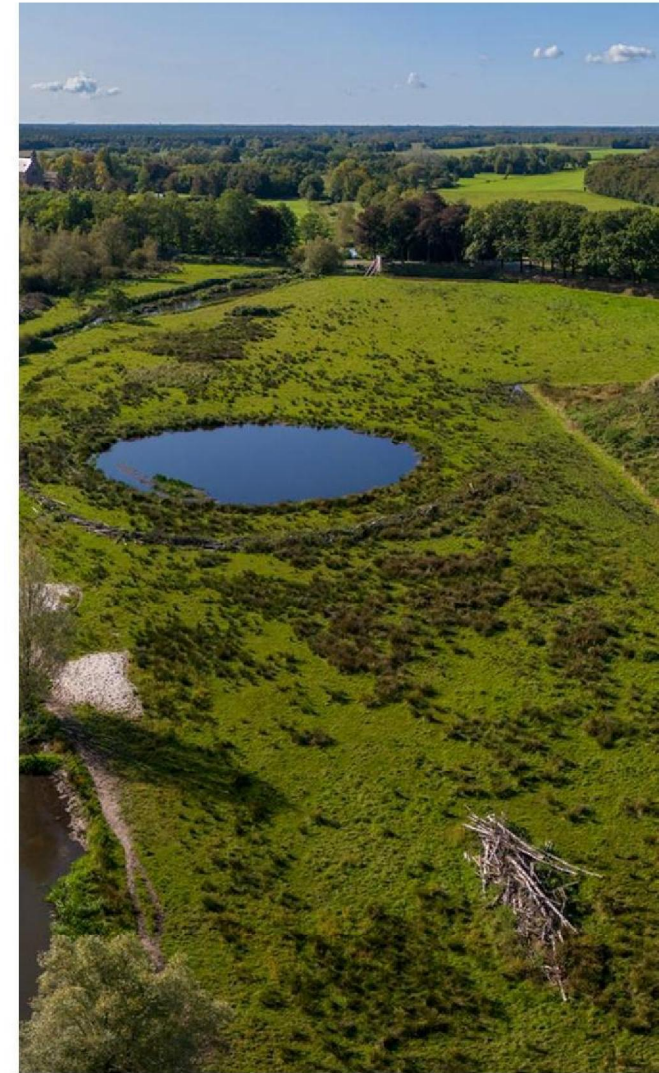
Adviezen

- Breng partijen vroegtijdig en regelmatig bijeen
- Vul de grondportefeuille met behulp van stoppers en met bestaand grondbezit van partners
- Bepaal welke instrumenten inzetbaar zijn voor welke doelen. De instrumentenmix
- Ontwikkel een regeling voor herwaardering
- Organiseer een gebiedsenvelop met € voor alle doelen
- Maak slim gebruik van geld dat er (nog) wel is of komt
- Denk na over de inzet van grond en de werkwijze

Onze leervragen

- Hoe gaan andere gebieden om met ongewenst grondgebruik op eigendom van stoppers en deelnemers aan de LBV regeling?
- Van wie kunnen we leren over kavelruilprocessen? Wie heeft er ervaring met Landinrichting (WILG)?

Bedankt

Gebiedsgerichte aanpak
GRENSCORRIDOR

Pauze

Goede voorbeelden en handvatten

Vraag gebieden

1. Wat haal jij hier nu uit dat je meeneemt naar jouw gebied?
2. Wat heb je daarvoor nodig (van anderen)?

Leervraag sessie grond

Hoe kunnen we de verschillende componenten uit de grondstrategie voor de overgangsgebieden een slag concreter maken?

- Wat zijn de onderdelen van een succesvolle grondstrategie? (Denk bijvoorbeeld aan grondmobiliteit, kavelruil en vrijwillige grondverwerving)
- Hoe kun je in een gebiedsproces gebruik maken van grondtafels om bijvoorbeeld vrijwillige kavelruil of afwaardering met kwalitatieve verplichting te stimuleren?

> Lunch pauze

Bedankt!

Volgende bijeenkomst:

6 maart

werksessie 2

www.wing.nl

Koepelproject overgangsgebieden

Lessen en beleidsaanbevelingen uit gebieden
rondom kwetsbare Natura 2000-gebieden

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Aanleiding en doel van het koepelproject	5
Werkwijze	5
Leeswijzer	6
Blok 1: doorontwikkelen naar natuurinclusieve landbouw	7
Context	7
Lessen uit de voorlopersgebieden	7
Beleidsaanbevelingen	9
Blok 2: Een grondstrategie voor de overgangsgebieden	10
Context	10
Lessen uit de voorlopersgebieden	10
Beleidsaanbevelingen	12
Blok 3: Energie vasthouden vraagt om een goed doordacht proces	13
Context	13
Lessen uit de voorlopersgebieden	13
Beleidsaanbevelingen	15
Procesevaluatie koepelproject	16
 Bijlage 1: Titel bijlage	 17

Inleiding

Rond kwetsbare Natura 2000-gebieden komen twee systemen samen: landbouw en natuur. Idealiter gaat deze overgang soepel zodat de landbouw kan floreren en de natuur zich kan herstellen en ontwikkelen. Er zijn bovendien kansen voor nieuwe ontwikkelingen om de verbindingen tussen landbouw en natuur in deze gebieden te versterken. In tal van gebiedsprocessen wordt hier al actief aan gewerkt. Op initiatief van het Ministerie van LNVN zijn zeven van deze gebieden verenigd in een koepelproject¹. Door de gebiedsmanagers en projectleiders van deze gebieden wordt kennis opgedaan die voor andere gebieden en voor de ontwikkeling van beleid erg relevant is. Door te leren van deze voorlopersgebieden kunnen we dit ondersteunen en versnellen.

Aanleiding en doel van het koepelproject

De afgelopen drie jaar is, o.a. in de landelijke werkgroep Overgangsgebieden, invulling gegeven aan de definitie, het concept en de aanpak in de overgangsgebieden². Met de [inspiratiepaper](#) en het [stappenplan](#) is een basis gelegd voor beleidsontwikkelingen, inclusief aanbevelingen voor beleid en uitvoering. Eén van de aanbevelingen is om in een lerend netwerk verder te werken aan de uitvoering in de overgangsgebieden.

In een lerend netwerk kunnen gebiedsmanagers en betrokkenen ervaringen met elkaar uitwisselen en van elkaar leren. Die kennis kunnen beleidsmakers vervolgens gebruiken om de beleidsmatige ontwikkeling van de overgangsgebieden te ondersteunen en versnellen. Niet alle gebiedsprocessen zijn even ver. Het is voor een lerend netwerk dus logisch om te starten met de gebieden die vooroplopen. In de afgelopen maanden is binnen het 'koepelproject overgangsgebieden' een lerend netwerk opgezet met een tweeledig doel:

- 1) Lessen ophalen vanuit voorlopersgebieden – wat kunnen zij van elkaar leren?
- 2) Aanbevelingen formuleren voor beleidsontwikkeling – wat hebben deze gebieden nodig van anderen, onder andere van de overheid?

In deze rapportage staan de belangrijkste lessen beschreven. Deze lessen zijn vervolgens vertaald naar beleidsaanbevelingen.

Etc.

Werkwijze

PM

Interviews met gebiedsmanagers

Werk sessie 1

3 thematische verdiepingsbijeenkomsten

¹ Het gaat om de volgende gebieden: GGA Grenscorridor, GGA Winterswijk, MientGroen, Kolland & Overlangbroek, Nationaal Park de Meinweg, Runom it Alldjip, en Noordwest Walcheren.

² In de beleidsstukken is de term overgangsgebieden verlaten. Er wordt gesproken over 'gebieden rondom kwetsbare Natura 2000 gebieden. In deze rapportage hanteren we de term overgangsgebieden.

Leeswijzer

PM

Per thema zijn de belangrijkste lessen en beleidsaanbevelingen beschreven.
Tot slot is er gereflecteerd op de werkwijze van het lerende netwerk.

CONCEPT

Blok 1: doorontwikkelen naar natuurinclusieve landbouw

Context

Boeren in overgangsgebieden is boeren met het landschap. Een van de uitgangspunten die de landelijke werkgroep Overgangsgebieden geformuleerd heeft, is dat boeren in overgangsgebieden natuurinclusief is. Natuurinclusieve landbouw begint met een gezonde bodem, produceert voedsel binnen de grenzen van natuur, milieu en leefomgeving en heeft een positief effect op de biodiversiteit en het klimaat. Deze manier van boeren moet bij je passen als agrarisch ondernemer. Voor sommige boeren betekent dit dat ze verplaatst willen worden of willen stoppen. Een belangrijke vraag voor boeren die blijven, is hoe hun toekomstperspectief eruitziet. Hun bedrijfsvoering zal mogelijk aangepast moeten worden. De behoefte aan grond wordt groter en opbrengsten gaan mogelijk omlaag. Het gat dat ontstaat, moet overbrugd worden. Verdienmodellen voor natuurinclusieve bedrijfsvoering vormen een uitdaging. Er zijn twee knoppen om aan te draaien: 1) kostenreducering en 2) waarde toevoegen in de keten (korte keten).

In de meeste voorlopersgebieden komen de volgende vragen op:

- Hoe kunnen agrarische bedrijven in overgangsgebieden door ontwikkelen naar natuurinclusieve landbouw?
- Wat zijn de eerste stappen om te zetten en welke handvatten zijn beschikbaar?

Lessen uit de voorlopersgebieden

1. Praat niet over de boeren, maar met de boeren.

Veel boeren denken na over de toekomst en zijn zich bewust van de plek waar zij boeren en de opgaven die er zijn voor dat gebied (klimaat, water en biodiversiteit). Velen van hen werken graag mee aan het realiseren van deze opgaven. Maak gebruik van deze energie en biedt deze boeren de ruimte en mogelijkheden om zichzelf en hun bedrijven te ontwikkelen: ontzorging bij uitrol van toekomstplannen, verbreding van activiteiten en financiering van maatregelen. Benut hiervoor ook de energie van de local leaders. Zij liggen vaak goed in het gebied en zijn in staat om boeren in beweging te krijgen. Heb daarbij niet alleen aandacht voor de koplopers, maar ook voor de groep die de grootste beweging moet maken. Juist zij moeten ondersteund en gefaciliteerd worden.

Vanuit de ervaringen in Winterswijk, De Meinweg en Runom it Alldijp hebben we geleerd dat je het beste kunt werken met kleine groepen boeren in een gebied. Daarbij ontstaat sneller een vertrouwde setting waarin mensen zich uit durven te spreken. Deze zogenaamde 'tussenruimte' hebben we eerder ook gedeut in het stappenplan voor de overgangsgebieden. Vanuit Winterswijk kwam ook het geluid dat boeren van andere partijen, zoals natuurorganisaties en terreinbeherende organisaties, verwachten dat ook zij bereidheid tonen om buiten de kaders denken.

Wees je bewust van de taal die je spreekt, tussen natuurbeheerder-boer en overheid-boer. We denken wel dat we dezelfde taal spreken, maar bedoelen vaak niet precies hetzelfde. Zorg tenslotte voor consistentie en continuïteit in het proces.

2. De omvorming van een intensieve naar een extensieve bedrijfsvoering is vaak complex.

Het klinkt gemakkelijk: omvormen van een intensive bedrijfsvoering naar een extensieve. In de praktijk blijkt dit echter lastig te zijn. Agrarische bedrijven zijn door de tijd heen ontwikkeld in een bepaalde richting. Schaalvergroting is lange tijd het credo geweest en veel ondernemers hebben zichzelf en hun

bedrijven daarop ontwikkeld, vaak generaties lang. Bovendien blijkt het door de vaak hoge hypotheeklasten voor veel intensieve landbouwbedrijven moeilijk, zonder ondersteuning vaak onmogelijk, om een extensiveringsslag te maken. We merken dat banken terughoudend zijn om extensivering te investeren, omdat niet past in hun risicomodellen. Deze zijn vaak nog gebaseerd op schaalvergroting als garantie voor investeringen. Tegelijkertijd is er een steeds groter wordende groep ondernemers die de stap naar extensivering graag willen zetten, deels uit idealisme, deels gegeven de plek waar zij boeren. Een transitiekrediet of transitiefonds zou deze bedrijven mogelijk kunnen helpen. Daarmee kan de kloof die ontstaat tussen hoge lasten en lagere opbrengsten tijdelijk geslecht worden.

3. Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) kunnen voor verschillende doelen gebruikt worden: om locatie- en gebiedsgericht doelen te stimuleren en om te zien waar de ontwikkelenergie van ondernemers zich op richt.

KPI's kunnen helpen om integraal te kijken naar verschillende bedrijven in een gebied en hun bijdragen aan een brede set doelen. Rond Natura 2000-gebieden kunnen bedrijven bijdragen aan het verlagen van de stikstofuitstoot en in de beekdalen dragen zij bij aan het watervasthoudend vermogen en de droogteproblematiek. KPI's kunnen helpen om de ontwikkelingen in een gebied in een bepaalde richting te sturen. Door KPI's te belonen, worden agrarische ondernemers extra gestimuleerd om te presteren. Om KPI's te kunnen belonen, moeten ze overigens wel bovenwettelijk zijn. KPI's helpen ondernemers om met elkaar in gesprek te gaan, onderling kennis uitwisselen en bedrijven te vergelijken.

4. Een punt van aandacht is het behouden van blijvend grasland door stoppende boeren en het afbouwen van derogatie (aanwenden van meer stikstof uit dierlijke mest).

Derogatie kende de 20:80 regeling. Binnen de derogatie mocht je als melkveehouder maar 20% van je areaal gebruiken voor akkerbouwmatige teelten. Met het aflopen van derogatie komt deze verplichting te vervallen. Rantsoentechnisch is het voor veel melkveehouders interessanter om mais te telen dan gras. Dit terwijl juist blijvend grasland goed is voor de bodemweerbaarheid en het vasthouden van CO₂.

Deelname aan de LBV en LBV+ regelingen hebben ongewenste effecten, omdat boeren die meedoen aan deze regelingen hun dierhouderij beëindigen, maar de gronden kunnen behouden. Veel stoppende boeren willen ook hun grond behouden. Vanuit ondernemingsdrang of voor de oude dag voorziening. Het verhuren aan akkerbouwers kan interessant zijn, waardoor er een verschuiving ontstaat van grasteelt naar intensievere akkerbouwmatige teelten. Het tijdig voeren van gesprekken met stoppende ondernemers over hun toekomst en de toekomst van het gebied kan helpen om dergelijke ongewenste effecten tegen te gaan.

5. Zorg voor langjarige borging van afspraken.

Borging van afspraken spreekt voor zich. Boeren hebben zekerheid nodig om hun bedrijfsvoering aan te passen. En de samenleving heeft zekerheid nodig dat de publieke middelen doelmatig worden benut en de doelen worden gerealiseerd. In veel van de gebiedsprocessen die we de revue hebben laten passeren wordt veelal gewerkt met subsidies, bv via GLB-regelingen, en eenmalige regelingen, bv SPUC. Dit zou langjariger en meer structureel moeten zijn. Ook de overheid kan via het planologisch instrumentarium zorgen dat afspraken vast komen te liggen, bijvoorbeeld in de waterschapsverordening of omgevingsverordening. Voorwaarden aan grondgebondenheid zou dan het uitgangspunt moeten zijn voor een natuurinclusieve bedrijfsvoering.

Beleidsaanbevelingen

1. Focus op gebieden in plaats van op bedrijven

- Ondernemers hebben elkaars 'ruimte' nodig om hun bedrijven toekomstbestendig te maken.
- De LBV en LBV+-regelingen werken dit tegen omdat veel agrarisch ondernemers hun grond willen behouden.
- Heb aandacht voor verdienmodellen voor natuurinclusieve bedrijven.

2. Geef duidelijk, integrale doelen en duidelijke kaders mee.

- Geef duidelijkheid binnen de onzekerheden waar je mee te maken hebt. Laat zien wat je zeker weet én wees eerlijk over de onzekerheden die er zijn.
- Doelen moeten vertaald worden naar gebieden, diensten moeten betaald worden.
- Zorg voor consistentie en continuïteit in het proces.
- Leg, als het kan, de verantwoordelijkheid bij het gebied.
- Bevestig en benut de lokale leiders in de gebiedsprocessen.
- Beloon deze leiders financieel voor hun werk.
- Geef gebieden de ruimte om doelen (het *wat*) te vertalen naar methoden op gebieds- of bedrijfsniveau (het *hoe*).

3. Zorg voor voldoende financiering passend bij de Rijksopgaven.

- Ontwikkel een transitiekrediet of transitiefonds om bedrijven die willen extensiveren te ondersteunen.

4. Vergroot de mogelijkheden om met staatssteun om te gaan bij de inzet van instrumentarium.

- Regelingen herwaardering grond
- Catalogus groenblauwe diensten

5. Creëer ruimte om te experimenteren met maatregelen en diensten.

- O.a. om kennis op te bouwen
- Als ondernemersgarantie

Blok 2: Een grondstrategie voor de overgangsgebieden

Context

Grond is een belangrijke sleutelfactor in gebiedsprocessen, ook in de overgangsgebieden. Het gaat hierbij om twee aspecten: beschikbaarheid en prijs. De toekomst van de landbouw in overgangsgebieden zal natuurinclusiever zijn. Een minder intensief grondgebruik hoort hierbij. Voldoende opbrengend vermogen vraagt om meer areaal, hogere inkomsten uit de verkoop van producten en/of structurele vergoeding voor natuur- en landschapsdiensten. Er is grond nodig voor een rendabele agrarische bedrijfsvoering. Belangrijke vraag is hoe vrijkomende grond (van o.a. stoppers) beschikbaar komt voor boeren die door willen gaan in het overgangsgebied.

Naast de beschikbaarheid van grond is ook de prijs een punt van aandacht. Grond is in sommige gebieden zo duur geworden dat het enkel nog interessant is voor zeer vermogende boeren of beleggers. Voor veel boeren zit er een grens aan de mogelijkheid om landbouwgrond aan te kopen of te pachten. Bieden slimme pachtconstructies, langjarige pacht of het herwaarden van grond (grond met een kwalitatieve gebruiksbeperking) hier oplossingen voor? En welke rol kunnen terreinbeherende organisaties spelen in het grondvraagstuk?

In ons traject stonden de volgende twee leervragen centraal:

1. Wat zijn de onderdelen van een succesvolle grondstrategie?
2. Hoe kun je in een gebiedsproces gebruik maken van grondtafels om bijvoorbeeld vrijwillige kavelruil of afwaardering met kwalitatieve verplichting te stimuleren?

Lessen uit de voorlopersgebieden

1. Installeer een grondtafel om tot een coherente grondstrategie te komen

Aan een grondtafel zitten alle partijen met een grondpositie: gemeente, waterschappen, TBO's en boeren(vertegenwoordigers). Aan deze tafel komen alle verschillende opgaven in beeld, dus niet alleen landbouw en natuur, maar ook woningbouw, waterreservering en energieparken. De tafel heeft dus een brede agenda met duidelijke uitgangspunten en bijbehorende financiering. De wensen worden in beeld gebracht en gronden worden geruild. Dit kan vrijwillig (kavelruil), maar ook verplicht (wettelijke herverkaveling). Voorwaarde is wel dat er transparant gewerkt kan worden, besluiten bestuurlijk bekrachtigd zijn, er een vertrouwensband is tussen mensen en organisaties en dat er één aanspreekpunt (loket) is in het gebied.

TBO's bezitten relatief veel grond in overgangsgebieden. Ook zij hebben kennis van het gebied. Zij kunnen een bijdrage leveren door gronden te ruilen, duurzame pachtvoorwaarden af te spreken en nieuwe verdienmodellen te ondersteunen, bv landgoederen.

2. Neem de tijd en organiseer zorgvuldig proces

Grond is als productiefactor immobiel. Ook al is er een enorme grondhonger, de grondmobiliteit is relatief laag. Eigenaren en pachters (bij reguliere pacht) zullen niet snel hun grondpositie veranderen. Persoonlijke contacten en het verkrijgen van overzicht, bv over bedrijfsopvolging, zijn essentieel. Dan kan er strategisch worden geopereerd. Het helpt ook om ongewenste

effecten te voorkomen, bijvoorbeeld als stoppende melkveebedrijven overstappen naar teelten die meer gewasbeschermingsmiddelen vragen.

Gesprekken moeten uiteindelijk plaatsvinden in behapbare gebieden. Hiervoor is geen rekenformule beschikbaar, maar de ervaring leert ons dat 5.000 hectare wel het maximum is om de verschillende partijen te kunnen betrekken (med. **5.1.2a** Kadaster).

Vastlegging in zones in een Omgevingsverordening klinkt logisch, maar kan het gebied ook op slot zetten als dat niet zorgvuldig plaatsvindt. Wijs een gebied indicatief aan en ga dan aan de slag. Dit noemen we procesborging. Maak vervolgens afspraken met partijen om de doelen te realiseren. Dit is borging in financiële, juridische en ruimtelijke zin en is het sluitstuk van het proces.

3. Zorg dat je als overheid toegevoegde waarde hebt in het proces van aankoop, verkoop en verplichting van grond.

Het installeren van een grondtafel is verstandig, mits de overheid aan tafel zit en een stevige positie heeft. Pas dan kan zij iets betekenen. In sommige gebieden lijkt het alsof de overheid met zijn handen op de rug moet opereren om een grondpositie te verwerven en niet tegen de hoge marktprijzen kan opbieden. De les die we trekken uit de ervaringen in de voorlopersgebieden is dat de overheid wel mogelijkheden heeft. De overheid kan goed meedenken met de verkopende partij, met name als het gaat over de toekomst van de ondernemer (wat heeft hij nodig). Zo kan de overheid helpen bij vergunningverlening bij herbestemming, bv het ontwikkelen van recreatiemogelijkheden. De ervaring leert dat hier nog een wereld is te winnen, want dat gaat niet altijd goed. Een ander advies is dat de overheid het complete bedrijf moet kopen, dus niet alleen de grond maar ook de gebouwen. Het gebouw blijft anders 'verweesd' achter en dit kan leiden tot verval en risico op ondermijning.

Bij beëindiging van een bedrijf speelt een specifiek punt en dat is de fiscale afrekening. Deze belemmert de grondmobiliteit. Wat is er aan de hand? De landbouwsector kent een fiscale regeling die ervoor zorgt dat een ondernemer die eigen grond gebruikt voor het uitoefenen van een landbouwbedrijf, een vrijstelling geniet voor waardeveranderingen van de betreffende grond. Op het moment dat het bedrijf beëindigt, zal bij de fiscus 'afgerekend' moeten worden voor deze waardeverandering. Landbouwbedrijven zijn daarom niet snel geneigd om formeel te stoppen en grond te verkopen. De grondmarkt blijft daardoor teveel op slot zitten.

4. Ontschot budgetten

Voor gebiedsontwikkeling is geld nodig voor oa investeringen, grondverwerving en beheer. Er is veel geld nodig en er zal mogelijk niet genoeg zijn. Een les die we trekken is dat met het ontschotten van budgetten er een effectieve stap gezet kan in gebiedsontwikkeling. Dit is no regret. Veel budgetten zijn vaak gelabeld, bv via SPUK-regelingen. Dit belemmert de slagkracht en het maken van afspraken in gebieden. In de GGA-aanpak Grenscorridor Brabant wordt door overheidspartijen gewerkt met een gebiedsenvelop. Het gebied heeft dan een werkbudget waarbij niet alles vooraf vast staat. Hoe je dit werkbudget regelt, is een andere kwestie. Het gaat erom dat alle instrumentarium bij elkaar wordt verzameld (coherente aanpak) en dat er 1 loket is voor de gebruikers (boeren).

5. Overheid: creëer een eigen grondportefeuille

Grondmobiliteit is essentieel om beweging in gebieden te krijgen. Om een beweging te faciliteren, moet de overheid grond aan kunnen bieden aan andere partijen. Er moet iets te

ruilen zijn, de zogeheten 'schuifruimte'. Boeren zitten vaak niet op geld te wachten, maar hebben extra grond nodig om hun bedrijf te extensiveren. Door gronden aan te kopen en een actief grondbeleid te voeren, bijvoorbeeld via de Nationale Grondbank, maakt de overheid dit mogelijk. De verworven gronden kunnen doorverkocht, geruild of verpacht worden. Door kwalitatieve beperkingen op grond te leggen, zoals de verplichting om minder mest per hectare toe te dienen per hectare of het gebruik van kunstmest of gewasbeschermingsmiddelen te minimaliseren, kan de overheid bovendien sturen op het realiseren van de doelen.. Herwaardering van grond is een interessante manier om grondbeleid te voeren en om de ondernemer te helpen om het bedrijf te extensiveren. Het helpt om de financieringslast van de ondernemer te verlichten en de ondernemer kan de financiële middelen gebruiken om bv een omschakeling naar biologische landbouw te financieren. Als dit via de Nationale Grondbank wordt geregeld, is er geen sprake van staatssteun.

Beleidsaanbevelingen

- 1. Stimuleer en faciliteer gebieden door als overheid een grondpositie te bemachtigen.**
 - Help boeren te ontzorgen en ondersteun toekomstplannen van boeren. Dit maakt de overheid een aantrekkelijke koper.
 - Benut de Nationale Grondbank om grondposities in een gebied te verwerven en ga dit doorontwikkelen. De Nationale Grondbank is een relatief onbekend instrument/vehikel. Een aantal faciliteiten zouden verder ontwikkeld kunnen worden, bv staatsteun.
 - Verken hoe de fiscale landbouwvrijstelling geen belemmering is bij bedrijfsbeëindiging zodat grond meer beschikbaar komt
- 2. Ontschot financiering voor gebieden**
 - Maak bestuurlijke afspraken tussen rijk, provincie en waterschap om een gebiedsenvelop te realiseren.
- 3. Versterk de verbinding tussen rijk – provincie – gemeente**
 - Ga als één overheid de gebieden in met een gezamenlijke grondstrategie. Maak 1 loket.
 - Stel de gemeenten in staat om hun taken in de Omgevingswet voor het buitengebied uit te voeren; er is voldoende capaciteit nodig bij de gemeenten
- 4. Borg kwalitatieve afspraken en gebruiksbeperkingen m.b.t. grond**
 - Neem de categorie herwaardering landbouwgrond expliciet op in de catalogus Groenblauwe Diensten en regel de staatsteuntoets.
 - Organiseer herwaardering van grond langjarig en transparant, en breng het landelijk in beeld zodat voor iedereen inzichtelijk is welke beperkingen geldig zijn. Dus zorg voor monitoring en ook voor handhaving als beperkingen niet worden nageleefd.
- 5. Kansen voor wettelijke ruilverkaveling**
 - Benut de mogelijkheden van de Omgevingswet voor herverkaveling. Vrijwillige ruil heeft de voorkeur, maar wettelijk moet je het ook kunnen afdwingen. Regel dit proces transparant zodat het voor iedereen duidelijk is.

Blok 3: Energie vasthouden vraagt om een goed doordacht proces

Context

Een goed ingericht proces is belangrijke voorwaarde dat resultaat wordt geboekt. Over procesarchitectuur zijn handboeken vol geschreven. De aanpak in overgangsgebieden zal hiervoor niet afwijkend zijn. Hoogstens dat de opgave en omgeving complexer is. Vanuit de werkgroep Overgangsgebieden is als handreiking hiervoor een stappenplan voor gebiedsprocessen ontwikkeld. Dit is een hulpmiddel voor een integrale aanpak.

Wat de aanpak in overgangssgebieden bijzonder maakt, is dat ze vaak onder een politiek en bestuurlijk vergrootglas liggen. Vanwege deze aandacht - en daardoor in sommige gevallen bestuurlijke traagheid - is het de uitdaging om de energie in het gebied vast te houden.

Tijdens de verdiepingsbijeenkomst zijn we aan de slag gegaan met de vraag:

Hoe herkennen we energie in het gebied en houden we dat vast in ons proces om gebieden rondom gevoelige Natura 2000 verder te brengen?

- Wat voor een proces past hierbij?
- Hoe borg je het?

Lessen uit de voorlopersgebieden

1. Organiseer een effectieve governancestructuur

Een effectieve samenwerking in een gebied moet je goed regelen. De gekozen structuur moet waarborging bieden voor de realisatie van de gebiedsdoelen. Een veilige omgeving en bestuurlijke bereidheid voor een bottom-up gebiedsproces geven een goede vertrouwensbasis hiervoor. Een bottom-up proces geeft de meeste garanties voor een effectieve samenwerking. Voorwaarde is wel dat kaders en doelen voor het gebied helder en integraal zijn: dit geeft duidelijkheid en eerlijkheid voor de omgeving. De les uit de voorlopersgebieden is ook dat vertrouwen opbouwen in het gebied tijd nodig heeft. Het vraagt veel van de gebiedsmanagers. En ook de taal die gesproken wordt, is een bepalende succesfactor. *Spreken we dezelfde taal?* Het woord opgave heeft voor de overheid vaak een andere betekenis, dan bijvoorbeeld voor de boer of burger. Heb het daar met elkaar over. Bewust taalgebruik kan helpen om gelijkwaardigheid in de dialoog te borgen.

De overheid wordt door partijen vaak als belanghebbende gezien, maar deze is ook vaak procesregisseur (kaders, instrumenten, budget). Een onafhankelijke voorzitter kan behulpzaam zijn. Deze kan een stem geven aan het gebied.

2. Focus op het gebied en maak een brede agenda

De landbouw is vaak de belangrijkste grondgebruiker in overgangsgebieden. Voor een goed gebiedsproces is het verstandig om de belangen van alle betrokkenen in het gebied mee te nemen. In de voorlopersgebieden zagen we dat meer opgaven in een gebied spelen dan op het eerste gezicht lijkt,

zoals woningbouw, waterberging en recreatie. Een verbrede gebiedsagenda is dan behulpzaam. Daarmee krijgen andere functies en belangen een plek aan tafel. Als je aan één opgave werkt, gaat het sneller. Als je aan meerdere opgaven werkt, bereik je een grotere meerwaarde. In sommige gevallen kan het zelfs extra oplossingsruimte creëren, bv een zorgwoning bij een boerderij. Een andere les die we trekken uit de voorlopersgebieden is dat de houding die een gebiedspartner aanneemt in het proces, van invloed kan zijn op het resultaat. Het gaat niet alleen om wat je komt halen, maar ook wat je komt brengen. “*Eerst brengen en dan pas halen*” is het advies. Laat de volgorde van uitvoering en realisatie afhangen van de wensen uit het gebied.

3. Een ontwerpende aanpak kan helpen

Een iteratief proces, bijvoorbeeld via participierend ontwerpen, helpt om duidelijk inzichtelijk te maken welke oplossingsrichtingen er zijn. Dit heet ook wel ontwerpend onderzoek. Alle waarden worden in beeld gebracht: letterlijk en figuurlijk. Dit kanaliseert de energie in gebieden, omdat iedereen wordt betrokken en gehoord. Het maken van kaarten kan hierbij helpen. Niet om zaken vast te leggen, maar om naar oplossingen te zoeken. Kaarten zijn een hulpmiddel voor het proces en de noodzakelijke maatregelen. Ga al schetsend met elkaar aan de slag, in een veilige omgeving. *Note: verkeerd gebruik van kaarten kan juist verstorend werken en een gebiedsproces de das om doen.*

4. Kies voor gebieden die niet te groot zijn

In de vorige paragraaf wezen we al op de natuurlijke grootte van het gebied om grondmobiliteit te faciliteren. Er is ook een procesmatige reden om het gebied niet te groot te maken. Je moet met de betrokken partijen een redelijk concreet gesprek kunnen voeren. Als het gebied te groot is, dan zou je met deelgebieden of thematische bijeenkomsten kunnen werken. Belangrijke randvoorwaarde is wel dat er voldoende capaciteit is bij de betrokken organisaties (overheden en maatschappelijke organisaties) om goed vertegenwoordigd in kleinere gebieden te werken.

5. Maak een ‘sterk gebiedsverhaal’

Elk gebied heeft een eigen identiteit, een eigen verhaal en geschiedenis. Benut dat want daarmee krijgt het gebied een eigen ‘smoel’ (zie ook de stap ‘herkomstwaarde’ uit het Stappenplan van de Werkgroep Overgangsgebieden). Dit is niet alleen marketingtechnisch interessant, maar ook om de energie te bundelen in het gebied. Bij een sterk gebiedsverhaal hoort ook een gebiedsenvelop (zie vorige paragraaf).

Beleidsaanbevelingen

- 1. Definieer duidelijke doelen die ruimte geven voor uitwerking in de gebieden.**
 - Er is meer gevoel van urgentie nodig en heldere kaders voor gebieden .
 - Een helder vertrekpunt met ruimte voor flexibiliteit is helpend voor het proces.
- 2. Overheden moeten als één overheid de gebieden in gaan.**
 - Stem opgaven af tussen rijk, provincies en gemeente: wat neem je waar mee? En ga vervolgens als één partij de gebieden in.
- 3. Het rijk moet geld inbrengen in de processen, passend bij de opgaven in een gebied.**
 - Grootste deel gaat om geld voor opgaven aan te pakken door maatregelen. Zorg ook voor geld voor het proces (bijv. 20%).
 - Bij de inbreng van opgaven hoort ook de financiering van de opgaven.
 - Stop met het heel precies vastleggen van voorwaarden bij financiering. Er is ontschot geld nodig: gebiedsbudget dat effectief besteed kan worden.
- 4. Ondersteun de capaciteit van gebiedsprocessen**
 - Rijksinzet voor gebieden kan helpen om het capaciteitsvraagstuk te verkleinen
- 5. Spreek als overheid het vertrouwen in de gebieden uit.**
 - Er wordt vaak gehandeld vanuit wantrouwen, juridificering en steeds meer verordeningen. Spreek het vertrouwen in de gebieden uit en geef hen de ruimte om zelf regie te nemen. Daar krijg je veel voor terug.
 - Geef bestuurlijk mandaat aan de gebiedsprocessen.

Procesevaluatie koepelproject

Leertraject – overkoepelende conclusies, volgen op 6 maart.

- Wat werkte goed?
- Wat hebben de gebieden nodig in een dergelijk traject?
- Vervolg?

CONCEPT

Bijlage 1: Titel bijlage

CONCEPT

To: 5.1.2e | 5.1.2e @pzh.nl]
From: 5.1.2e
Sent: Tue 3/25/2025 3:48:22 PM
Subject: 5.1.2e heeft een opmerking geplaatst in Natuurlijke stoppers
Received: Tue 3/25/2025 3:48:23 PM

Natuurlijke stoppers.docx

5.1.2e

5.1.2e

heeft een opmerking toegevoegd

dit is niet juist, provincie kan in theorie op alle gronden en gebouwen binnen ZH voorkeursrecht vestigen, mits de provincie de bestemming maar actief wijzigt ten opzichte van de vigerende bestemming

...vincie aanbieden. Dit gebeurt pas wanneer de eigenaar van de gronden wil verkopen. Er wordt op dit moment ambtelijk uitgewerkt of en hoe dit voorkeursrecht kan worden ingezet. Belangrijke knelpunten daarbij zijn:

De provincie is niet het bevoegde gezag voor gronden in een gemeente.

- Het vraagt veel ambtelijke capaciteit en de inzet vergt relatief veel tijd.
- Er is geen staand beleid en er moet onder meer leergeld worden betaald: in het afgelopen decennium is hier niet mee gewerkt in de pro...

[Ga naar opmerking](#)

[Waarom ontvang ik deze melding van Office?](#)

**provincie
Zuid-Holland**

Dit e-mailbericht wordt gegenereerd door het gebruik van Microsoft 365 door Provincie Zuid-Holland en kan inhoud bevatten die wordt beheerd door Provincie Zuid-Holland.

To: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e @pzh.nl; 5.1.2e 5.1.2e @pzh.nl; 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e @pzh.nl
From: 5.1.2e
Sent: Tue 3/25/2025 2:23:04 PM
Subject: RE: Eerste opzet SANE!
Received: Tue 3/25/2025 2:23:00 PM

Deze documenten zijn voor jullie ter info. Ik merk dat we in onze gesprekken nog wel eens aangrenzende maatregelen bespreken, vandaar dat ik aan 5.1.2e heb gevraagd of jullie die info ook konden krijgen.

Van: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>
Verzonden: dinsdag 25 maart 2025 14:33
Aan: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>
CC: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e
<5.1.2e@pzh.nl>
Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Dag allen,

De huidige tekst is een puinhoop, dus ik stuur jullie even de bestanden van gisteren. De kern is niet veranderd, en geeft jullie een goed beeld van de andere provinciale maatregelen.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e
Senior consultant Openbaar Bestuur

Berenschot

5.1.2e
<https://www.linkedin.com/in/5.1.2e/>
Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG Utrecht
Werktijden: maandag t/m vrijdag

Van: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>
Verzonden: maandag 24 maart 2025 17:48
Aan: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>
CC: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e
<5.1.2e@pzh.nl>
Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Ha 5.1.2e,
Zie hieronder mijn antwoorden.
En in de bijlage mijn opmerkingen op het GS voorstel.
Ik neem 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e even mee in deze mail. Afgelopen donderdag heeft 5.1.2e een uitvraag gedaan naar financiële bandbreedtes voor opkoop (natuurlijke) stoppers en strategische aankoop.
5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e helpen mee om hier voor woensdag twee getallen op af te leveren en dan is het denk ik goed dat zij ook deze documenten kennen.

Bel jij mij morgen even, zoals je aangaf in jouw mail?
Ik denk dat tussen half twee en half drie de beste tijd is.

Groeten,
5.1.2e

Pagina's zijn geweigerd

2 - 5

Verstrekt onder ID: 320585

To: 5.1.2e [redacted] 5.1.2e [redacted]@pzh.nl]
From: 5.1.2e [redacted]
Sent: Mon 3/24/2025 9:58:56 AM
Subject: 5.1.2e [redacted] heeft een opmerking in 4. Format maatregel natuurlijke stoppers beantwoord
Received: Mon 3/24/2025 9:58:57 AM

4. Format maatregel natuurlijke stoppers.docx

5.1.2e [redacted] 5.1.2e [redacted] heeft een opmerking geplaatst

De context is, volgens mij, dat deze stoppers nu geen gebruik maken van de bestaande (landelijke) regelingen, maar wél in beeld zouden komen en bereid zouden zijn te verkopen aan de provincie. 5.2.1 [redacted]
5.2.1 [redacted]
5.2.1 [redacted]

Graag ook nog een verdere verdieping op het voorkeursrecht. Duidelijk aangeven dat als een wetswijziging nodig is, 5.2.1 [redacted] Dus dat dit voor de korte termijn geen oplossing is,

5.1.2e [redacted] U hebt een opmerking geplaatst

@ 5.1.2e [redacted]: Hebben we een beeld van aantal stoppers dat achter het nest heeft gevist bij landelijke regelingen?

5.1.2e [redacted] U hebt een opmerking geplaatst

@ 5.1.2e [redacted]: Er zijn sowieso altijd stoppers. Hoeven geen stoppers te zijn die landelijke regeling wilden meedoen.

5.1.2e [redacted] 5.1.2e [redacted] heeft geantwoord

nee, er zijn geen meldingen bekend van stoppers die achter het net vissen.

...n onderstaand format te beantwoordenProbeer alle vragen te beantwoorden. Er zal nog onduidelijkheidzijn en/of nog keuzes gemaakt moeten worden. Ontbreken harde cijfers: geef dan zo goed mogelijk bandbreedtes aan of geef een kwalitatieve beschrijving

Thema

Vragen

Opkopen van natuurlijke stoppers om zo de productierechten van stoppende melkveehouders uit de markt te halen. Naar verwachting stopt binnen 10 jaar 30%, bijvoorbeeld wegens het ontbreken van opvolging. We willen onderzoeken of we de ruimte die hierdoor ontstaat kunnen inzetten voor stikstofreductie. We onderzoeken daarvoor het juiste instrument. Mogelijkerwijs kan hiervoor het vestigen van een voorkeursrecht worden ingezet al is daarvoor vermoedelijk een verruiming van de mogelijkheden tot het vestigen van voorkeursrecht op agrarische grond nodig.

Maatregel

Daarnaast willen we ook kijken in hoeverre we eventueel NOx partijen kunnen/willen opkopen en wat dit aan stikstofreductie kan opleveren.

NB: op dit moment zijn wij ambtelijk aan het bekijken of en hoe dit voorkeursrecht kan worden ingezet. Het is al wel duidelijk dat dit een intensief en tijdrovend instrument is om te hanteren. In het afgelopen decennium is hier niet mee gewerkt in de provincie. Gemeenten hebben hier meer ervaring mee – uitvraag wordt gedaan om te kijken wat we van hun aanpak kunnen leren.

Van alle melkveehouders stopt gemiddeld zo'n 3% op jaarbasis. Dit zijn vaak de iets kleinere bedrijven. Indien de bedrijven van alle stoppers aangekocht zouden kunnen worden, is de verwachting dat hiermee maximaal 1,5-2,5% van de ammoniak-emissie uit de melkveehouderij kan worden gereduceerd. Door deze bedrijven uit de markt te halen leidt dit jaarlijks tot een emissiedaling van 1,5-2,5%. Daarbij kan de aangekochte grond worden ingezet om extensivering mogelijk te maken voor de blijvende agrariërs. Al dan niet in combinatie met herwaardering van de grond t.b.v. de inzet voor andere doelen voor Water, Klimaat en Natuur (denk aan Groen Blauwe Dooradering, verhogen grondwaterstand, boerenlandvogels en verbetering waterkwaliteit).

Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets)

Aangekochte grond kan (hergewaardeerd) worden teruggeleverd (via verkoop of duurzame pacht) aan agrariërs. Door dit als Provincie slim te doen (kavelruil) leidt dit tot significante versterking van de landbouwstructuur (vergroting huiskavels, minder percelen op grote afstand van het bedrijf). Hierdoor wordt beweiding gestimuleerd. Dit leidt tot aanvullende stikstofreductie. Structuurversterking reduceert bovendien de belasting/verkeersdruk van/op kwetsbare weginfrastructuur in de veenweidegebieden. Structuurversterking heeft grote bedrijfseconomische voordelen voor agrariërs (efficiency). Zeker in gebieden waar de landbouwstructuur de afgelopen jaren is verslechterd. Versterking van de landbouwstructuur maakt bedrijven toekomstbestendiger en geeft hen meer slagkracht om (verder) te verduurzamen.

Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets)

Over het voorkeursrecht. Dit is een passief grondverwervingsinstrument. Verkrijging van de gronden is pas mogelijk als de eigenaar van de met een voorkeursrecht belaste gronden de gronden wil verkopen. Dat betekent dat de provincie deze gronden pas kan aankopen als de eigenaar deze wil verkopen. Gemeenten maken gebruik van dit instrument om te voorkomen dat de prijs van gronden die zullen worden bestemd voor woningbouw wordt opgedreven door speculerende marktpartijen. De provincie kan ook een voorkeursrecht vestigen. Het lastige punt hierbij is dat een provincie niet het bevoegd gezag is voor gronden in een gemeente zelf. Daarnaast is het vestigen van een voorkeursrecht op gronden met een agrarische functie niet mogelijk. Wil een provincie een voorkeursrecht vestigen op gronden met een agrarische functie, dan zullen die eerst van functie moeten veranderen. Dat kan de provincie door een projectbesluit te nemen. Daarvoor moet in de eerste plaats bekend zijn waar deze stoppers zich bevinden. Vervolgens dient een projectbesluit

te worden voorbereid. Dit is een tijdrovend proces, omdat hierover overlegd moet worden met de betrokken gemeenten wier grondgebied het betreft. Vervolgens dient er participatie plaats te vinden en kunnen tegen het projectbesluit rechtsmiddelen worden aangevoerd. Ervan uitgaande dat het besluit pas wordt uitgevoerd als het onherroepelijk is gaan hier minstens, eigen inschatting, 5 jaar overheen. Ten slotte is de vraag hoeveel zin het vestigen van een voorkeursrecht heeft op gronden waaraan een niet lucratieve functie als natuur, extensieve landbouw wordt toegekend. Welke marktpartij wil deze gronden kopen? Het gaat hier niet om financieel lucratieve ontwikkelingen zoals woningbouw en bedrijventerreinen. Bij dergelijke ontwikkelingen ligt het meer voor de hand een voorkeursrecht voor de overheid te vestigen. Het vestigen van een voorkeursrecht is dus een langdurig en lastig traject en de vraag is vervolgens wat het oplevert. De provincie Zuid-Holland heeft in 2011 voor het laatst van het voorkeursrecht gebruik gemaakt. Daarnaast schijnt er een onderzoek te zijn geweest dat het vestigen van een voorkeursrecht zelfs niet mogelijk is. Interessante conclusie, maar ik weet niet waar die op is gebaseerd. **§ 1.2e** weet hier meer van. Kortom, het aan het vestigen van voorkeursrecht door de provincie zitten nogal wat haken en ogen die het instrument, zeker op de korte termijn niet bruikbaar maakt.

De vergoeding die de provincie betaalt voor het stoppen van agrarische bedrijven t.b.v. extensiveren andere bedrijven en stikstofreductie komt neer op een vergoeding voor de sluiting van de productiecapaciteit. Dit merkt de Europese Commissie aan als staatssteun.

Er is inmiddels een Model Subsidieregeling gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (IPO-werkgroep, januari 2025) voor de provincies opgesteld. Deze is gebaseerd op de Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (RPGB), ook wel bekend als SPUK Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging. De RPGB is aan de Commissie voorgelegd en door de commissie goedgekeurd. De Subsidieregeling gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties is daarmee staatssteunproof. De PZH werkt op basis en binnen de kaders van de Model subsidieregeling haar eigen regeling uit. Deze subsidieregeling is enerzijds gericht op het realiseren van een structurele, blijvende reductie van de stikstofbelasting en stikstofemissie vanuit veehouderijlocaties en anderzijds op het op vrijwillige basis sluiten van veehouderijlocaties om beweging te krijgen in provinciale gebiedsprocessen die gericht zijn op het realiseren van opgaven voor stikstof, water, klimaat en natuur. Voor zover het concept nu al bekend mag worden gemaakt (dat weet ik niet) zou ik voor de inhoud daarvan willen verwijzen naar het concept. De voordelen van de provinciale regeling tov de LBV(+): LBV rekent met forfaitaire bedragen, RPGB met taxaties.

RPGB kunnen alle veesectoren aan mee doen, LBV alleen die met productierechten (koeien, varkens en pluimvee), er is echter dan ook wel weer een LBV voor kleinere sectoren.

RPGB heeft een lager vereiste qua ammoniakuitstoot.

PZH is de uitvoerder bij de PRGB, het Rijk doet de LBV. Gedeeltelijke beëindiging is mogelijk bij RPGB, niet bij LBV.

Of daarmee dan ook meer van deze regeling gebruikt gaat worden dan van de landelijke regelingen is op voorhand niet te zeggen. Het is wel aannemelijk gezien de geschetste voordelen t.ov. de LBV (+).

Afhankelijk van de snelheid waarmee natuurlijke stoppers ook daadwerkelijk besluiten te stoppen en of we de mogelijkheid hebben om hier het voorkeursrecht op in te zetten.

Boerenlandvogels

Waterkwaliteit

Bodemdaling/verhogen grondwaterstand veenweiden

Grondbeleid

Timing

Relatie tot andere thema's

...van natuurlijke stoppers om zo de productierechten van stoppende melkveehouders uit de markt te halen Naar verwachting stopt binnen 10 jaar 30%, bijvoorbeeld wegens het ontbreken van opvolging.

We willen onderzoeken of we de ruimte die hierdoor ontst...

[Ga naar opmerking](#)

[Waarom ontvang ik deze melding van Office?](#)

Dit e-mailbericht wordt gegenereerd door het gebruik van Microsoft 365 door Provincie Zuid-Holland en kan inhoud bevatten die wordt beheerd door Provincie Zuid-Holland.

To: 5.1.2e [5.1.2e@pzh.nl]
From: 5.1.2e
Sent: Thur 3/27/2025 9:54:47 AM
Subject: RE: oplegger PO
Received: Thur 3/27/2025 9:54:50 AM

Hier de link naar een aangepaste versie. Ik heb er nog een paar vragen in staan en ik weet niet precies wat het doel is van het gesprek met gedeputeerde van Leeuwen, misschien kan jij daar straks nog wat aanvullen.

 [Oplegnotitie SANE en grondzaken.docx](#)

Van: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>
Verzonden: donderdag 27 maart 2025 10:13
Aan: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>
Onderwerp: oplegger PO

To: 5.1.2e | 5.1.2e @berenschot.nl]
From: 5.1.2e
Sent: Tue 3/25/2025 9:59:01 AM
Subject: RE: Eerste opzet SANE!
Received: Tue 3/25/2025 9:58:00 AM

Ha 5.1.2e,
Zie hieronder voor mijn nummer.
Zou je 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e ook toe kunnen voegen aan de share waar alle maatregelen in staan? Daarmee kunnen zij een gefundeerder beeld krijgen van de maatregelen.
Dank je wel
Met vriendelijke groet,

5.1.2e
5.1.2e
Ontwikkeling en Grondzaken

M 5.1.2e
E 5.1.2e @pzh.nl
Provincie Zuid-Holland | Zuid-Hollandplein 1
Postbus 90602 | 2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl/contact
Werkdagen: maandag t/m donderdag

Van: 5.1.2e <5.1.2e @berenschot.nl>
Verzonden: maandag 24 maart 2025 17:51
Aan: 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>
CC: 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>
Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Dank, ik ga er mee aan de slag! Ik bel je om 14.00 dan. Mail jij nog even je telefoonnummer. Die heb ik als externe niet zomaar paraat geloof ik.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e
Senior consultant Openbaar Bestuur
Berenschot
5.1.2e
<https://www.linkedin.com/in/5.1.2e/>
Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG Utrecht
Werktijden: maandag t/m vrijdag

Van: 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>
Verzonden: maandag 24 maart 2025 17:48
Aan: 5.1.2e <5.1.2e @berenschot.nl>
CC: 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e @pzh.nl>
Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Ha 5.1.2e,
Zie hieronder mijn antwoorden.
320585e bijlage mijn opmerkingen op het GS voorstel.

Ik neem 5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e even mee in deze mail. Afgelopen donderdag heeft 5.1.2e een uitvraag gedaan naar financiële bandbreedtes voor opkoop (natuurlijke) stoppers en strategische aankoop.

5.1.2e, 5.1.2e en 5.1.2e helpen mee om hier voor woensdag twee getallen op af te leveren en dan is het denk ik goed dat zij ook deze documenten kennen.

Bel jij mij morgen even, zoals je aangaf in jouw mail?
Ik denk dat tussen half twee en half drie de beste tijd is.

Groeten,
5.1.2e

Van: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>

Verzonden: maandag 24 maart 2025 13:09

Aan: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>

Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2e@berenschot.nl. [Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Dag 5.1.2e,

Excuus ik heb helemaal niet meer op deze mail gereageerd. Zie dit als een verlate reactie *.

Ik ben nu bezig alle formats om te zetten naar een GS-voorstel.

In de bijlage zie je wat ik van strategisch grondbeleid heb gemaakt. Zou jij dit uiterlijk morgen einde dag (het liefst daarvoor) willen doorlezen en checken op klopt wel/niet. Eventueel kun je opmerkingen (met suggesties) plaatsen, liever geen tekstuele wijzigingen/track changes.

Verder heb ik nog een aantal eenvoudige maar belangrijke checkvragen.

- Strategische grondverwerving leidt nooit direct tot stikstofreductie, toch? In beginsel correct, tenzij je ook opstellen strategisch aankoopt. We noemen het wel grondverwerving, maar daarmee bedoelen we ook wel de opstellen. Omdat productierechten niet aan grond gekoppeld zijn betekent het opkopen van grond niet dat er ook productierechten worden afgeroomd. Wanneer een boer zich laat uitkopen gaat het in de kern om een beëindigingsregeling en niet zozeer om grondverwerving. Of mis ik iets? Bij de Rijksuitkoopregelingen wordt uitsluitend de sloop van stallen vergoed, het Rijk koopt geen gronden aan. Een uitkoopregeling waarbij ook gronden worden kunnen worden aangekocht zou potentieel best interessant kunnen zijn

- Indirect is die link er natuurlijk wel, bijvoorbeeld door het opleggen van beperkingen op verworven grond. Of als de strategische (grond)verwerving ook de opstellen omvat *

- Weet jij of je inschrijvers op een beëindigingsregeling actief mag benaderen? Dat lijkt me ingewikkeld qua agv etc. maar misschien zijn daar haakjes voor bedacht in de regelingen. De namen van de deelnemers aan LBV en LBV+ worden bekend gemaakt. Moet op basis van EU wetgeving.

- Ik heb wat onduidelijkheid over welke faciliteit er nu wel/niet is, en wat er nu wel/niet kan. Ik heb nu de volgende alinea geformuleerd.

- Voor grondverwerving is het bestaande instrumentarium toereikend. Het bestaande beleid is dat met grondverwerving wordt gestart nadat daar opdracht voor wordt verleend en budget beschikbaar is gesteld. Over het algemeen is daarmee ook geografisch aangeduid binnen welke begrenzing de aankopen plaats dienen te vinden. Zodra middelen beschikbaar zijn kan het instrument opgestart worden. In aanvulling hierop heeft GS de mogelijkheid om tot een bedrag van 5.1.2b voor de periode 2024-2026 ten laste van de algemene middelen strategische aankopen te doen. Dit zijn aankopen waarvan verwacht wordt dat binnen een periode van 5 jaar een opdracht en budget beschikbaar zal komen.
- Hier heb ik de volgende vragen bij:

- Klopt deze alinea zo? ja
- Wat betekent de actualisering van de uitvoeringsnota grondbeleid voor het huidige beleid/in te zetten instrumentarium? In de nota grondbeleid zijn de kaders en uitgangspunten van het grondbeleid opgenomen. Dus precies zoals je hierboven omschrijft en dan ook nog zaken als marktconformiteit, transparantie, level playing field. Onderdeel van de uitvoeringsnota zijn ook de spelregels, behorend bij dit beleid. Denk daarbij aan spelregels pachtuitgifte (hoe richten we de pachtuitgifte zo in dat die marktconform, transparant is en tevens gelijke kansen aan eenieder wordt geboden). Moeten we daar op wachten? buiten verzoek

Verwachting is dat de geactualiseerde 0321

uitvoeringsnota grondbeleid eind van dit jaar wordt vastgesteld. Als er vooruitlopend daarop iets wordt vastgesteld dan kan dat later zijn plek wel krijgen in de uitvoeringsnota grondbeleid

▪ Ik snap de laatste zin van bovenstaande alinea niet goed. Kun je die toelichten? Een voorbeeld: stel de aanleg van een nieuwe weg zit in de pijplijn. We weten waar die weg ongeveer gaat lopen maar er is nog geen formele opdracht gemaakt, laat staan een budget. Maar nu komt er ineens een boerderij te koop die op dit tracé ligt. Het zou zonde zijn om de kans om die boerderij (grond en gebouwen of alleen grond) nu te kopen te laten lopen. Voor dit soort situaties is de faciliteit in eerste instantie opgenomen. Als binnen 5 jaar duidelijkheid komt dat die weg er toch niet komt, kan de boerderij verkocht worden. Komt het project er wel, dan neemt die de boerderij over (betaalt terug aan algemene middelen).

Inmiddels wordt de faciliteit ook gebruikt om in te gaan op aankoopkansen die iets kunnen betekenen voor de gebiedsprocessen van ZH-PLG.

5.1.2b

• Je schrijft dat er provincies zijn die tot wel 100mln beschikbaar hebben. weet jij of dit structureel is/per jaar is/welke provincies dat zijn? Bijna alle provincies (Gr, Fr, Dr, Ov, Gld, Br, Zee, NH, U) hebben structureel budget beschikbaar om anticiperende/strategische aankopen te doen. Dit budget is vaak revolverend, dus als het object wordt ingezet (voor een doel of verkocht) stroomt het geld weer terug naar het anticiperende/strategische fonds. De grootte varieert van 15 mln tot ca 100 mln of zelfs een investeringskrediet van 210 mln in Drenthe

5.2.1

Zouden we deze vandaag of morgen even door kunnen nemen?

buiten verzoek

buiten verzoek

Grr, dit lees ik te laat.... Wordt dus bellen dinsdag. Bel jij mij?

Ik hoor het graag!

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

Senior consultant Openbaar Bestuur

Berenschot

5.1.2e

<https://www.linkedin.com/in/5.1.2e/>

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG Utrecht

Werktijden: maandag t/m vrijdag

Van: 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>

Verzonden: woensdag 19 maart 2025 16:08

Aan: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>

Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Ha 5.1.2e,

Ik ben bezig met de gevraagde aanvulling, kun je even kijken of dit meer in de richting is van wat nodig is?

Groeten,

5.1.2e

Van: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>

Verzonden: dinsdag 18 maart 2025 13:34

Aan: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e

<5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e

<5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e

<5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@pzh.nl>

CC: 5.1.2e <5.1.2e@berenschot.nl>

Onderwerp: RE: Eerste opzet SANE!

Pagina's zijn geweigerd

4 - 6

Verstrekt onder ID: 320389

To: 5.1.2e [5.1.2e @pzh.nl]
From: 5.1.2e
Sent: Tue 3/4/2025 9:56:28 AM
Subject: RE: reactie over sane
Received: Tue 3/4/2025 9:56:00 AM
REACTIE op vragen van 5.1.2e inzake grondbeleid en stikstof.docx

Zie in bijgaand document mijn opmerkingen.

Van: 5.1.2e

Verzonden: dinsdag 4 maart 2025 07:37

Aan: 5.1.2e

Onderwerp: reactie over sane

Goedemorgen 5.1.2e,

In de bijlage het concept dat ik gemaakt heb als reactie op de opmerkingen van 5.1.2e.

Met vriendelijke groeten,

5.1.2e

Juridisch adviseur

5.1.2e

M 5.1.2e

E 5.1.2e @pzh.nl

www.zuid-holland.nl/contact

REACTIE op vragen van 5.1.2e inzake grondbeleid m.b.t. stikstofproblematiek

Email 5.1.2e:

B Grondbeleid

De vraag is welke provinciaal grondbeleid als maatregel de emissie en depositie van stikstof kan terugdringen.

Het vestigen van een **provinciaal voorkeursrecht** op gronden zodat de provincie het recht van eerste koop krijgt. Is de provincie eigenaar, dan kan zij als eigenaar maatregelen treffen om emissie en depositie terug te dringen. Het vestigen van een voorkeursrecht op agrarische gronden is echter niet mogelijk. Daarmee valt dit instrument af. Eventueel kan via een projectbesluit agrarische gronden worden aangepast naar niet-agrarisch, maar dat is een lang en kostbaar en lastig traject.

Het onteigenen van gronden. 5.2.1 Er is op dit moment geen grondslag (11.6 Ow) en of kan worden voldaan aan de criteria van artikel 11.5 Ow. 5.2.1

Verder is landinrichting hier niet aan de orde.

Wel kan de provincie voorwaarden stellen aan het gebruik van de door haar **verpachte gronden** om emissie en depositie terug te dringen, althans dat lijkt mij zo. Ik weet niet of de provincie Zuid-Holland überhaupt gronden verpacht.

Reactie 5.1.2e

Voorkeursrecht

Het voorkeursrecht op grond van hoofdstuk 9 Omgevingswet is een **passief** grondbeleidsinstrument. Alleen als de eigenaar/gerechtigde zelf wil verkopen komt het recht in werking.

Ook agrarische grond kan worden belast met het voorkeursrecht. Het gaat om het doel dat door de overheid wordt nagestreefd: dat moet iets anders zijn dan de agrarische functie (voorheen: bestemming).

Het vestigen van een dergelijk voorkeursrecht vereist dus een planologische plan. PZH moet in zo'n geval bereid zijn een planologische wijziging door te voeren en dat moet een provinciaal doel kennen. Dat laatste zou kunnen zijn: de instandhouding en/of verbetering van de staat van het N2000 gebied.

Onteigening

Onteigening kan worden ingezet maar net als bij het voorkeursrecht moet er een grondslag worden gezocht in één van de volgende ruimtelijk ordeningsinstrumenten: omgevingsplan, projectbesluit of buitenplanse omgevingsplanactiviteitsvergunning (BOPA). Ook hier moet sprake zijn van een provinciaal doel (zie bij voorkeursrecht). Eerst moet worden getracht de benodigde gronden minnelijk te verwerven, tegen vergoeding van een volledige schadeloosstelling. Lukt dat niet dan kan worden onteigend.

De doorlooptijd van een onteigeningsprocedure schat ik momenteel op 2,5 à 3 jaar. De eigendom wordt tijdens de procedure verkregen, ongeveer na 2 jaar. Omdat deze procedure geheel nieuw is sinds de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is de doorlooptijd nog erg onzeker en hangt die sterk af van de hoeveelheid weerstand van belanghebbenden. Er moeten twee gerechtelijke procedures doorlopen worden en tegen één staat hoger beroep open.

Onteigening kan alleen voor de strikt noodzakelijke oppervlakte. Het onderbouwen van de noodzaak zal met name moeten komen van een ecologische onderbouwing.

5.2.1

5.2.1

Vrijwillige kavelruil kan ook een mooi instrument zijn, zeker in combinatie met een (Rijks)stoppersregeling.

Ruilverkaveling is ook een instrument wat toegepast kan worden. Maar ook hier geldt de planologische voorwaarde.

Beide instrumenten zijn bij uitstek inzetbaar bij gebiedsprocessen

Pacht

PZH heeft een groot areaal agrarische grond in eigendom dat verpacht wordt. Het is gebruikelijk om die gronden voor korte(re) tijd in pacht uit te geven, zogenaamde *geliberaliseerde* pacht. Het alternatief is *reguliere* pacht. Reguliere pacht wordt niet door PZH gebruikt omdat de pachter daarmee een heel sterk recht krijgt. Een reguliere pacht is niet of nauwelijks opzegbaar en de reguliere pachter heeft een wettelijk voorkeursrecht.

PZH verpacht daar waar dat nodig of wenselijk is met beperkende voorwaarden, zoals een beperking of verbod op toepassing van mest. PZH verpacht geen volledige agrarische bedrijven.

Financiële middelen

Zowel bij de toepassing van een voorkeursrecht als onteigening zal aan de orde komen dat PZH aannemelijk kan maken dat de benodigde financiële middelen voor de aankopen beschikbaar zijn.

Tijd

De grondbeleidsinstrumenten inzetten kost tijd. Voorkeursrecht en onteigening vereisen een ruimtelijk plan als grondslag. Zo'n plan vaststellen kost tijd, vermoedelijk enkele jaren want wij hebben op dit moment geen concrete plannen voor b.v. overgangsgebieden. Onteigening kent ook een doorlooptijd van 2 à 3 jaar, te rekenen vanaf het moment dat het ruimtelijk plan dat als grondslag dient is vastgesteld.

Kennis en capaciteit

Het goed toepassen van grondbeleidsinstrumenten vereist kennis. Die kennis is in Nederland niet op grote schaal aanwezig. Zeker niet bij gemeenten. En alle kennis inhuren is duur en moet 'van binnenuit' aangestuurd en beoordeeld worden. Om intensief gebruik te maken van grondbeleidsinstrumenten is (veel) meer kennis binnen overheden nodig. PZH heeft wel genoeg grondzakenkennis in huis. Daarnaast zal grote behoefte zijn aan ecologische kennis.

Beheer

Voorkeursrecht en onteigening behelzen uiteindelijk de aankoop van de gronden door PZH. Die gronden moeten worden beheerd. Ook voor dat beheer, ook al wordt dat door derden uitgevoerd, is kennis en capaciteit nodig. De kennis is bij PZH in huis.

VR20250304

To: 5.1.2e | 5.1.2e @pzh.nl]; 5.1.2e | 5.1.2e @pzh.nl]
From: 5.1.2e
Sent: Wed 3/5/2025 10:39:06 AM
Subject: RE: Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)
Received: Wed 3/5/2025 10:39:09 AM

Hallo 5.1.2e,

Eens met jouw gedachte dat de toevoegingen van mij niet in dit format thuishoren. Ik neem daarbij aan dat 5.1.2e zelf die input zelf brengt.

Mij valt op dat in de D memo "strategisch grondbeleid" is benoemd en in dit format alleen "grondbeleid". 5.2.1

5.2.1 Jij brengt onder in de tabel duidelijk weer "strategisch grondbeleid" in beeld.

Verder heb ik tekstueel geen op- of aanmerkingen.

Met vriendelijke groeten,

5.1.2e

Juridisch adviseur

5.1.2e

M 5.1.2e

E 5.1.2e @pzh.nl

www.zuid-holland.nl/contact

Van: 5.1.2e

Verzonden: dinsdag 4 maart 2025 15:46

Aan: 5.1.2e ; 5.1.2e

Onderwerp: Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)

5.1.2e

In het kader van de samenhangende aanpak Natuurherstel en Economie is mij gevraagd bijgevoegde format in te vullen.

Ik heb de vragen en toelichting laten staan en in paars mijn input toegevoegd.

Bij het allerlaatste blok heeft 5.1.2e de input van 5.1.2e (gegeven bij de maatregel die 5.1.2e in moet vullen) toegevoegd. Wat mij betreft hoort dat hier niet bij en zou ik willen verwijderen.

Zouden jullie het format eens door willen nemen en kijken of er nog iets ontbreekt in jullie beleving of anders geformuleerd moet worden (laatste stukje ging nl vrij snel).

Ter informatie ook de D-memo over Sane (heb ik zelf ook nog niet helemaal gelezen)

Oh en morgen om 12:00 uur is mijn deadline. Bijgevoegde input staat al op de share dus in beginsel is de basis klaar **

Dank je wel!!!!

Groeten,

5.1.2e

To: 5.1.2e [redacted] 5.1.2e [redacted]@pzh.nl]
From: 5.1.2e [redacted]
Sent: Wed 3/26/2025 9:25:38 AM
Subject: RE: behandelvoorstel moties grond
Received: Wed 3/26/2025 9:26:12 AM
[GS brief aan PS - Behandelvoorstel moties 1586, 1593, 1595, 1596, 1597 en 1598 - DOS-2023-0000337 \(1\).docx](#)

Ha 5.1.2e [redacted],
Even voor jou ter info. Ik heb de tekst uit de moties toegevoegd. Aan de strekking van het behandelvoorstel is niks gewijzigd. Het ziet er dus alleen iets anders uit dan aan Arne is voorgelegd. Akkoord zo?

Groet,

5.1.2e [redacted]

Van: 5.1.2e [redacted]

Verzonden: woensdag 26 maart 2025 08:33

Aan: 5.1.2e [redacted]

Onderwerp: behandelvoorstel moties grond

Ha 5.1.2e [redacted],

Ik kreeg net bericht dat Arne akkoord is met het behandelvoorstel voor de 2 moties met betrekking tot grondzaken.

Vorige week heb ik je het behandelvoorstel al in concept toegestuurd.

Groeten,

5.1.2e [redacted]

Aan Provinciale Staten

Onderwerp:

Behandelloorstell moties 1586, 1593, 1595, 1596, 1597 en 1598

Geachte Statenleden,

Tijdens de Statenvergadering van 5 maart jl. heeft u moties 1586, 1593, 1595, 1596, 1997 en 1598 aangenomen. Via deze brief informeren Gedeputeerde Staten (GS) u over onze behandelloorstell.

Moties 1586 en 1598 – Met strategisch grond- en pachtbeleid bijdragen aan duurzame toekomstbestendige landbouw, natuur-, water-, klimaat- en stikstofdoelen (Van Woerden-Kerssen (CU) en Boeren helpen met hun grond (De Bes, JA21)

In motie 1586 verzoeken Provinciale Staten het college om:

- Bij de uitwerking van het nieuwe strategisch grondbeleid (2025) met een aantal gemeenten, boeren en waterschappen in gesprek te gaan om te inventariseren op welke wijze in de landelijke gebieden grondbeleid en pachtvoorwaarden kunnen bijdragen aan de ZHPLG doelen (stikstof-, water-, klimaat- en natuur) en aan de ambitie duurzame¹, toekomstbestendige landbouw;

In motie 1598 verzoeken Provinciale Staten het college om:

- Gesprekken te organiseren waar boeren, onder andere vertegenwoordigd door belangenorganisaties als LTO, en terreinbeherende organisaties, samen met juristen van de Provincie en van de beide organisaties, kunnen spreken over meerjarige pachtcontracten

Beide moties verzoeken het college gesprekken te organiseren met gebiedspartijen (gemeenten, boeren, waterschappen, belangenorganisaties en terreinbeherende organisaties) over de inzet van het strategisch grondbeleid en grondinstrumentarium (waaronder meerjarige pachtcontracten met een lange looptijd) ten behoeve van provinciale doelen zoals de vervolgaanpak ZH-PLG en een duurzame toekomstbestendige landbouw.

Beide moties relateren aan het strategisch grondbeleid en de daarmee samenhangende grondinstrumenten waardoor we ze middels één behandelloorstell aan u doen toekomen.

¹ “duurzame, toekomstbestendige landbouw” is het begrip dat op blz. 25 van het coalitieakkoord wordt genoemd. De indieners van de motie vatten dit op als een containerbegrip waarin allerlei vormen van landbouw passen: boeren die hun bedrijfsvoering meer in evenwicht brengen met de natuur door stikstofreductie, korte kringlopen sluiten, extensiveren, gezonde bodem, bijdragen aan het verbeteren van waterkwaliteit, biodiversiteit, weidevogelbeheer enz.

Behandelaanbod

In de gebiedsprocessen die in het kader van de vervolgaanpak van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) zijn opgestart vinden gesprekken plaats met alle gebiedspartijen. Onderdeel van die gesprekken is te komen tot een keuze welke grondinstrumenten of combinatie van grondinstrumenten nodig is voor doelrealisatie. Daarbij worden zowel de grondposities als het grondgebruik van alle gebiedspartijen meegenomen. Zo wordt gekomen tot een gebiedsspecifieke afstemming tussen wensen vanuit het gebied, inzet van instrumentarium en doelrealisatie. Tijdelijk gebruik van gronden doormiddel van de uitgifte van pacht is onderdeel van dit grondinstrumentarium.

De input uit voornoemde gesprekken met gebiedspartijen zal eveneens worden gebruikt in de uitwerking van het nieuwe strategisch grondbeleid.

Via de voortgangsrapportages in het kader van de vervolgaanpak ZH-PLG en de daarbij behorende gebiedsprocessen wordt u op de hoogte gehouden welke grondinstrumenten en hoe deze worden ingezet.

Wij hopen hiermee op adequate wijze invulling te geven aan de door u aangenomen moties.

Motie 1593 – Snel duidelijkheid voor PAS-melders: oproep tot actie (Both-Verhoeven, CDA)

In motie 1593 roepen Provinciale Staten het college op om:

- *Met spoed zich in verbinding te stellen met het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) om aan te dringen snel duidelijkheid te creëren voor deze groep ondernemers die al zo lang in grote onzekerheid verkeren.*
- *In overleg met LVVN een handelingsperspectief te creëren waarmee kan worden afgezien van handhaving.*

In het eerste punt van uw motie roept u GS op om zich in verbinding te stellen met LVVN en aan te dringen op duidelijkheid voor PAS-melders. Wij vinden het ook van groot belang dat die duidelijkheid er snel komt. Op dit moment zien we dat het Rijk onvoldoende perspectief biedt. Het legalisatieprogramma is eind februari 2025 afgelopen en de Afdeling advisering van de Raad van State is kritisch over het wetsvoorstel dat beoogt het legalisatieprogramma te verlengen.

Er is veelvuldig en intensief ambtelijk en bestuurlijk contact met het ministerie van LVVN over de legalisatie van PAS-melders. We trekken daarin gezamenlijk op met andere provincies en het IPO. Op 17 maart 2025 heeft overleg plaatsgevonden met de minister van LVVN over o.a. het advies van de Raad van State over het wetsvoorstel. Naar verwachting vindt ook in april weer bestuurlijk overleg over de legalisatie van PAS-melders plaats.

De boodschap aan het Rijk die we als GS inbrengen in deze overleggen sluit aan bij uw oproep: kom snel met duidelijkheid voor PAS-melders en zorg ervoor dat de provincie af kan zien van handhaving. Dit ziet u bijvoorbeeld terug in de [oproep aan de minister](#) door de provincies afgelopen december om tot een plan van aanpak te komen. We hebben uw oproep ingebracht in het bestuurlijke overleg met

de minister van LNV op 17 maart jl. en zullen de strekking daarvan ook in toekomstige contacten met LNV blijven agenderen tot er concrete en structurele oplossingen liggen.

In het tweede punt van de motie roept u LNV op om in overleg met het ministerie van LNV handelingsperspectief te creëren waarmee kan worden afgezien van handhaving. Ook deze oproep onderstrepen wij. We willen namelijk absoluut voorkomen dat we gedwongen worden om te handhaven ten aanzien van PAS-melders, zij hebben immers te goeder trouw gehandeld. Alhoewel eventuele handhavingsverzoeken individueel moeten worden beoordeeld op basis van een belangenafweging van concrete feiten en omstandigheden, is het handelingsperspectief sterk afhankelijk van zowel de Rijksinzet op het legalisatieprogramma (wetsvoorstel) als een geborgd maatregelpakket om stikstof te reduceren.

Wij gaven al aan in nauwe verbinding te staan met het ministerie van LNV over het legalisatieprogramma. Zoals u weet zullen we op korte termijn ook het gesprek voeren met de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel over benodigde reductiemaatregelen van het Rijk en de mogelijke bijdrage van de provincie. In dit gesprek zullen we tevens wijzen op de impact van het uitblijven van maatregelen voor de PAS-melders in Zuid-Holland, potentiële handhavingsverzoeken en de noodzaak van maatregelen om handelingsperspectief te creëren.

LNV realiseren zich dat uw oproep urgent blijft en zullen u daarom blijven informeren over ontwikkelingen in de legalisatie van PAS-melders en over de voortgang in de uitvoering van deze motie in het bijzonder.

Motie 1595 – Provinciale Staten vooraf betrekken bij uitwerking vervolgaanpak ZH-PLG (De Jager, SGP)

In motie 1595 verzoeken Provinciale Staten het college om:

- *PS te betrekken in de besluitvorming na de verkenningsfase van de gebiedsplannen, zoals omschreven op pagina 4, laatste bullet van het voorstel, en met een concreet voorstel te komen;*
- *PS te informeren over aanvullende inzet van het provinciaal instrumentarium ten behoeve van doelbereik, als genoemd op pagina 6 van het voorstel;*
- *Het op pagina 6 van het voorstel geuite voornemen om uiterlijk 1 december 2025 voor elk deelgebied een gebiedsplan opstellen niet uit te voeren alvorens PS over het voorgenomen besluit te informeren;*
- *PS eveneens te vooraf te informeren over de te nemen maatregelen indien Gedeputeerde Staten menen dat sprake is van de op pagina 6 van het voorstel genoemde mogelijkheid dat “er noodzaak is om eerder te prioriteren”.*

In de beantwoording zijn de afzonderlijke punten samengepakt.

Het voornemen om voor elk deelgebied een gebiedsplan op te stellen maakt onderdeel uit van de Vervolgaanpak ZH-PLG; deze aanpak heeft u op 5 maart jl. vastgesteld (punt 3). Dit proces is met het Statenvoorstel vastgesteld en loopt gedurende heel 2025. U wordt tijdens dit proces op verschillende momenten geïnformeerd, zowel tussentijds als na het opleveren van concept gebiedsplannen per 1 december. Deze informatiemomenten worden onderstaand voor u uiteengezet.

Gedurende 2025 nemen wij u graag mee in het proces. Gedeputeerde Staten stellen voor om u voor de zomer per brief te informeren over de voortgang in de gebiedsprocessen (procesmatig en inhoudelijk). Procesmatig zullen we u inzicht geven in de planning per deelgebied tot de deadline van 1 december en met wie het gebiedsplan wordt ontwikkeld. Inhoudelijk zullen we aangeven wat de indicatieve doelen per deelgebied zijn welke we hanteren als referentie voor de beoordeling van de gebiedsplannen. Ook zal aangegeven worden welke maatregelen in ontwikkeling zijn (inclusief de maatregelen die de provincie zelf in ontwikkeling heeft in het kader van Stikstof Aanpak Natuur en Economie). Indien er al (concept) gebiedsbiedingen liggen zullen we deze meesturen. Graag bieden we u aan om een technische sessie te organiseren om verdere toelichting te geven op 17 september voorafgaand aan de Commissie Landelijk Gebied op die datum.

Daarnaast is de planning dat wij als Gedeputeerde Staten voor het zomerreces besluiten over de Ontwerp Herziening Omgevingsbeleid 2025. U ontvangt vervolgens de Ontwerp Herziening 2025. Graag stellen wij u voor om de "ZH-PLG onderwerpen" (peilopzet veenweiden, boerenlandvogels, emissieplafond ammoniak, drukfactoren rondom N2000-gebieden en een integraal alternatief) ook te bespreken in de Commissie Landelijk Gebied op 17 september. Op 3 oktober staat de Ontwerp Herziening 2025 met alle onderwerpen geagendeerd voor de Commissie Ruimte en Milieu.

Aan het eind van de verkenningsfase, december 2025, zullen we de balans opmaken wat de gebiedsplannen opleveren. We zullen daarbij toetsen in hoeverre de gebiedsplannen bijdragen aan de doelen en ambities voor natuur, stikstof, water en klimaat en hoe de plannen samenhangen met een toekomstbestendig landbouw. Op basis van deze resultaten zullen we in combinatie met de mogelijkheden voor inzet van provinciaal instrumentarium voorstellen welke vervolgstappen we willen nemen. Mocht op dat moment al meer duidelijk zijn over prioriteren in gebieden, dan nemen we dit direct mee in het voorstel. Hierover wordt u begin 2026 geïnformeerd voordat GS een besluit neemt over het vervolgproces (punten 1, 2 en 4).

Zoals in de GS-brief van 25 februari jl. aan u is toegezegd, kunnen we op uw verzoek - naast technische sessies - een excursie aanbieden. Wij kijken in overleg met de griffie naar geschikte data hiervoor en informeren u hier later over per lid GS-brief.

Wij adviseren u om deze motie (M1595) aan te houden tot begin 2026. Dit is na het ontvangen van de brief over de voortgang in juli dit jaar en de brief over de resultaten van de gebiedsplannen en een voorstel voor het vervolgproces in begin 2026

Motie 1596 – Verbeter de natuurdoelanalyses (De Jager, SGP)

In de motie worden twee zaken gevraagd van het college:

- Ga aan de slag met de aanbevelingen van de Ecologische Autoriteit;
- Informeer Provinciale Staten in Q4 van dit jaar over de voortgang.

Voor wat betreft het eerste punt: hiermee zijn wij volop aan de slag. Op 11 april 2024 hebben wij u een plan van aanpak gestuurd hoe om te gaan met de adviezen van de Ecologische Autoriteit. Ook lopen er diverse initiatieven om punten gezamenlijk met het Rijk en andere provincies op te pakken, zoals het Verbeterprogramma Vogel- en Habitatrichtlijn Monitoring en gezamenlijke onderzoeken

vanuit het Uitvoeringsprogramma Natuur. Zoals in het tweede punt gevraagd, zullen wij u uiterlijk in Q4 van dit jaar informeren over de voortgang op de in de motie genoemde adviezen.

Verder heeft gedeputeerde Potjer in de begrotingsvergadering van november jl. een toezegging gedaan om (bestuurlijk) in gesprek te gaan met de Ecologische Autoriteit. Momenteel wordt een gesprek gepland tussen een delegatie van Gedeputeerde Staten en de voorzitter en secretaris van de Ecologische Autoriteit.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben en gaan er vanuit dat u kunt instemmen met bovenstaand behandelvoorstel. Ook beschouwen wij de toezegging van Gedeputeerde Potjer hiermee als uitgevoerd.

Motie 1597 – Ondersteuning biologische en natuurinclusieve boeren binnen ZH-PLG (Özkaya, GroenLinks-PvdA)

U draagt het college op om in de uitwerking van de vervolgaanpak van het ZH-PLG ook expliciet aandacht te besteden aan de positie en behoefte van biologische en natuurinclusieve boeren, en hierover met deze groep in overleg te zijn en te blijven.

Hoewel de vraag specifiek voor de vervolgaanpak voor het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) is benoemd, informeren wij u graag breder over de inzet van de provincie Zuid-Holland voor de biologische en natuurinclusieve boeren. Deze informatie betreft het volgende:

1. De provincie Zuid-Holland voert een aantal regelingen in het kader van GLB/NSP uit. Bij een aantal van deze regelingen krijgen biologische boeren een extra punt mee in de beoordeling, waardoor zij in de afweging mogelijk hoger scoren dan de meer gangbare boeren. Daarmee is de kans op subsidie voor deze betreffende regelingen groter.
2. In 2025 loopt er een opdracht vanuit het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) in de provincie Zuid-Holland om bioregio's in de provincie op te zetten. De provincie heeft hier het ministerie van LVVN op aangespoord. Een bioregio is een geografische afbakening (regio/ eiland/ ZHPLG gebied) waarin een samenwerking is tussen biologische boeren, retail, catering, horeca en overheden om biologisch aanbod in dat gebied weg te zetten. Omdat de vraag stijgt kan het aanbod ook stijgen, hierdoor kunnen er meer boeren omschakelen naar biologische landbouw.
3. In dit licht is er ook de Tuin van Holland, de groene cirkel waarin ook de vraag naar natuurinclusieve (en biologische) producten wordt gestimuleerd vanuit de zorg (LUMC), de catering, overheden, etc. zodat boeren makkelijker durven over te schakelen naar een meer natuurinclusieve (of biologische) bedrijfsvoering. Ook hiermee haakt men aan op de ZH-PLG-doelen.
4. In de voorjaarsnota 2025 geven we meer inzicht in het uitvoeringsprogramma landbouw (als ook in technische sessie landbouw met u op 9 april 2025). Hierin staan verschillende plannen rondom biologische en natuurinclusieve landbouw vermeld waar we in 2025 en volgende jaren mee bezig willen gaan en hoe de relatie met het ZH-PLG is.
5. Momenteel wordt gewerkt aan een Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE) n.a.v. recente juridische uitspraken in het stikstofdossier. In de oplossingsrichtingen bekijken we of en hoe de mogelijkheden er zijn om biologische en natuurinclusieve boeren te ontzien of juist te helpen.

6. De IPO-werkgroep biologische landbouw is sinds vorig jaar weer actief en ook de provincie Zuid-Holland is daar actief bij aangesloten. Zo hebben we inzicht in beleid rondom biologische boeren in andere provincies en kunnen we ook gezamenlijk richting het ministerie van LNVN optrekken.

Wij vertrouwen erop u voldoende te hebben geïnformeerd over de invulling aan de motie (M1597) en adviseren u de motie hiermee als afgedaan te beschouwen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

mr. A.W. Kolff

[13-03-2025, 14:48:00] 5.1.2e : Ha 5.1.2e , lijkt me goed om even te overleggen over het volgende. Zoals je weet zijn strategisch grondbeleid en opkopen stoppers in het provinciale maatregelenpakket terecht gekomen. Dit vergt echter nog veel uitzoekwerk, afbakening en uitleg wat wel/niet kan. Ik heb in de afgelopen weken af en toe een sessie met Mariette en een paar collega's gehad om haar bij te praten over van alles stikstof gerelateerd. Ik denk dat het goed zou zijn om te kijken of we op korte termijn iets dergelijke kunnen doen met haar en arne over (on)mogelijkheden voorkeursrecht, alternatieven etc.

[13-03-2025, 14:50:04] 5.1.2e : Hoe kijk jij ernaar? Ik laat in ieder geval 5.1.2e een korte memo maken met aandachtspunten en korte uitwerking: voorkeursrecht, als we wel willen opkopen wat moeten we dan doen en kan het überhaupt, mogelijkheid intrekken vergunningen en nadeelcompensatie. Zoiets.

[14-03-2025, 09:37:39] 5.1.2e : Goed idee. Als je serieus wil gaan opkopen dan zijn er inderdaad nogal wat hobbels te nemen. Goed om daar met betrokkenen over te praten. Eerst even samen afstemmen? Plan jij een overleg in?

[07-04-2025, 17:42:40] 5.1.2e : Ha 5.1.2e , wat is de bedoeling van de technische sessie woensdag?

[07-04-2025, 19:30:58] 5.1.2e : We hebben morgen om 15.00 voorbereiding staan. Idee is bij technische sessie dat statenleden technische vragen kunnen stellen, geen politieke.

[07-04-2025, 19:34:28] 5.1.2e : We weten nog niet hoeveel aanmeldingen er zijn. We willen ze splitsen in twee zalen. En de ene zaal begint 5.1.2e met korte overzichtspresentatie en kan iedereen vragen stellen over ammoniak plafond en strategisch grondbeleid/stoppers. Fijn wanneer jij er bent, samen met 5.1.2e 5.1.2e en mogelijk collega landbouw. In de andere zaal hou ik zelfde korte presentatie en daar kunnen ze dan vragen stellen over overgangszones. Daar zitten dan 5.1.2e bij en 5.1.2e (hoop ik). Na half uur switchen we dan ambtelijk van zaal zodat ook de andere helft statenleden vragen kunnen stellen. Zo maken we dan uur vol is het idee.

[07-04-2025, 19:35:11] 5.1.2e : Meestal hebben statenleden zelf een voorzitter, maar 5.1.2e kan die rol ook ambtelijk. En 5.1.2e ook.

Lobby en urgentie boodschappen

Urgentie boodschappen:

1. Zuid-Holland is de motor van de Nederlandse economie

Zuid-Holland is de dichtstbevolkte provincie van Nederland en één van de drijvende krachten achter de Nederlandse economie. In onze provincie wordt ruim 20% van het bruto nationaal product verdiend. In onze provincie beschikken wij met het cluster Rotterdam-Moerdijk over een van de vijf grote nationale industriële clusters en met de Rotterdamse Haven is de grootste haven van Europa in Zuid-Holland gevestigd. Daarnaast bevindt 's werelds grootste tuinbouwcluster zich in onze provincie en hoort onze Life Sciences en Health sector tot de top van de wereld. We hebben de grootste woningbouwopgave van Nederland en hebben met onze duinen, delta en veenweiden een unieke natuur in Nederland.

Transities naar duurzaam ondernemerschap, energiebronnen, productie en transport moeten op gang worden gebracht door te investeren en randvoorwaardelijke voorzieningen aan te leggen. Voor deze activiteiten zijn maatregelen en investeringen nodig.

A. De provincie Zuid-Holland is een drijvende kracht achter de Nederlandse economie. Bijna een kwart van het Nederlandse verdienvermogen komt uit Zuid-Holland. Stilstand van onze economie is zand in de motor van de Nederlandse economie.

- Wij vragen het Rijk om ruimte te bieden voor de economie en mee te doen en te investeren in Zuid-Holland; want van investeren in Zuid-Holland, plukt heel Nederland de vruchten.

B. Om de Zuid-Hollandse economie draaiende te houden zijn onder andere investeringen in bereikbaarheid, woningbouw, bedrijventerreinen industrie en netverzwaring en verduurzaming nodig. Daarvoor zijn natuurvergunningen nodig die door deze impasse niet/te weinig afgegeven kunnen worden.

- Het zogeheten intern salderen waarbij vergunde ongebruikte stikstofruimte kon worden ingezet voor bijvoorbeeld verduurzamingsmaatregelen, is vergunningsplichtig geworden. Vanwege het verzwaarde additionaliteitsvereiste voor zowel intern als extern salderen het is verkrijgen van een natuurvergunning veel moeilijker geworden. Dit heeft een direct negatief gevolg voor tal van belangrijke economische investeringen.
- Er zijn meer elementen die natuurvergunningverlening bemoeilijken zolang een geborgd maatregelenpakket uitblijft; bijvoorbeeld door een grotere slagingskans van intrekkingverzoeken.

C. Dat de activiteiten in de haven van Rotterdam door kunnen gaan, is ook in het belang van andere provincies in Nederland. Een groot deel van de import en export verloopt via deze wereldhaven. Stilstand plaats een grote domper op de Nederlandse economie. Maatregelen zijn nodig om de Nederlandse economie op peil te houden en duurzame ambities van de haven tot stand te brengen.

- Uit cijfers van Deltalinqs blijkt dat meer dan 70% van de bedrijven aangeeft dat investeringen in de Rotterdamse Haven in gevaar zijn, door een stapeling van

Commentaar 5.1.2e: 5.1.2e voegt 1 of 2 zin toe over additionaliteit. (koppeling vergunningplichtig en negatief gevolg).

problematiek rondom stikstof, energie en netcongestie. Het gaat hierbij om investeringsbedragen tussen de tientallen miljoenen tot zelfs meer dan een miljard euro.

2. Energie en industrie in Zuid-Holland

De haven van Rotterdam is een belangrijke pijler onder de Zuid-Hollandse economie. Met de ambities van de haven om te verduurzamen kan een forse bijdrage worden geleverd aan de klimaatdoelstellingen van Nederland. Voor deze plannen zijn naast passende maatregelen nodig.

A. Zonder de verduurzaming van de industrie in Zuid-Holland komen de nationale CO₂ reductiedoelen onder druk te staan

- Wij werken met de Zuid-Hollandse Groeiagenda samen met meer dan 80 overheden, bedrijven en kennisinstellingen aan de duurzame ontwikkeling van Zuid-Holland, zoals bijvoorbeeld een reductie van 40% van de nationale CO₂.
- Dit maakt dat Zuid-Holland dé plek om grote stappen te zetten in de energietransitie. Het vaak niet kunnen inzetten van stikstofruimte vanwege additionaliteit naast het ontbreken van een voortvarende aanpak van netcongestie, dreigt een rem te zetten op de elektrificatie van het Havenindustriële Complex in Rotterdam, en daarmee de noodzakelijke reductie van CO₂.
- Netcongestie zet een rem op de verduurzaming van de verduurzaming van bedrijven, maar ook voor de woningbouw. Daarnaast is het elektriciteitsnet een cruciale vestigingsfactor. Het is belangrijk dat de realisatie van energie-infra en bijbehorende bronnen snel weer op gang komt.

B. De Rotterdamse haven heeft alles in zich om in 2050 het meest duurzame en concurrerende haven- en industriecluster ter wereld te zijn.

- Daarom pleiten wij met de gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf, de EBZ en Deltalinqs voor een transitie wet in combinatie met een investeringsagenda.
- Uit cijfers van Deltalinqs blijkt dat de Rotterdamse Haven verantwoordelijk is voor slechts 1% van de gemiddelde stikstofdepositie. Daar komt bij dat uit cijfers van de DCMR blijkt dat de NOx-uitstoot in de Rotterdamse Haven de afgelopen 15 jaar met 60% is gereduceerd.

Commentaar 5.1.2e : 5.1.2e vult aan met stikstofbank en stikstofruimte die er wel is, maar we niet kunnen gebruiken.

3. Natuurherstel Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland

Greenpeace heeft de rechtszaak aangespannen om de inzet op natuurherstel af te dwingen. Natuurherstel vraagt om investeringen, om het aanleggen van gebieden en het uitvoeren van activiteiten die aanleg mogelijk maken. Stilstaan is dan ook geen optie, maatregelen zijn nodig om dit werk voort te zetten. Soms brengt dit in eerste instantie tijdelijk een toename van stikstof door de aanleg om op langere termijn tot reductie te komen.

- A. De Provincie Zuid-Holland zet in op natuurherstel door. Daardoor beheersen en stimuleren we soorten en bevorderen we de zo nodige diversiteit die in onze druk bevolkte provincie nodig zijn voor een gezonde en veilige leefomgeving.**

4. Woningbouw in Zuid-Holland

De Rendac uitspraak heeft grote gevolgen voor woningbouwprojecten en daaraan verbonden projecten zoals de aanleg van ontsluitingswegen. Wat deze uitspraak uiteindelijk mogelijk en onmogelijk maakt is nog niet helemaal duidelijk. Wel weten we zeker dat deze uitspraak tot aanzienlijke vertraging gaat leiden. Ons toch al ambitieuze doel van bijna een kwart miljoen woningen tot en met 2030 toevoegen, is nu nog moeilijker geworden om te halen.

- A. In Zuid-Holland hebben we de ambitie om bijna een kwart miljoen woningen tot en met 2030 te bouwen, een kwart van de nationale opgave. Als de woningbouw in Zuid-Holland vastloopt, raakt dat heel woningzoekend Nederland.**
- Met grootschalige woningbouw creëren we nieuwe banen en leveren we een substantiële bijdrage aan het vernieuwen, verduurzamen, verbinden en versterken van de Zuid-Hollandse en daarmee nationale economie.
- B. Er is een geborgd maatregelenpakket nodig om perspectief te bieden voor vergunningverlening voor bouwactiviteiten.**
- Een aanzienlijk deel van de woningbouwopgave is tussen 2020 en 2025 gerealiseerd dankzij het gebruik van intern en extern salderen. Nieuwe projecten kunnen vertraging oplopen als blijkt dat een natuurvergunning nodig is, of kunnen mogelijk geen doorgang vinden als een natuurvergunning niet kan worden verkregen.
 - Natuurvergunningen kunnen weliswaar nog worden aangevraagd, maar voorlopig wordt het erg lastig die te verstrekken.
 - Projecten voor bijvoorbeeld woningbouw die eerder gebruik hebben gemaakt van intern salderen en die in de bouwfase zitten of al gerealiseerd zijn, zullen vóór 2030 alsnog een vergunning moeten aanvragen, waarbij het de vraag is of ze deze kunnen krijgen
- C. Woningbouwplannen dichtbij Natura 2000-gebieden staan onder druk, ook in Zuid-Holland**
- We kunnen nu helaas geen uitspraken doen (ook niet globaal) voor welke projecten een natuurvergunning nodig is en of zo'n vergunning kan worden verleend. Wel is de stelregel dat grotere projecten eerder met problemen te maken zullen krijgen. Ook worden de mogelijkheden beperkter naarmate de woningbouwlocatie dichterbij stikstofgevoelig Natura2000-gebied ligt.

5. Mobiliteit en Infrastructuur

Met grootschalige woningbouw en investeringen in mobiliteit creëren we nieuwe banen en leveren we een substantiële bijdrage aan het vernieuwen, verduurzamen, verbinden en versterken van de Zuid-Hollandse economie. Vanuit de provincie dragen wij bij door te investeren in de spoorlijn Leiden-Dordrecht, het regionaal OV-netwerk en OV-knooppunten. Daarnaast onderhouden we de provinciale (vaar)wegen en zorgen we daarmee dat het wonen, werken, onderwijs en andere voorzieningen bereikbaar blijven.

A. Infra-projecten gericht op bereikbaarheid en verkeersveiligheid waren de afgelopen jaren al geraakt door de stikstofproblematiek, en de recente gerechtelijke uitspraken doen daar een schep bovenop

- Deze uitspraak over intern salderen heeft tot gevolg dat onder andere infrastructuurprojecten die vanaf 1 januari 2020 met behulp van 'intern salderen' zijn toegestaan, opnieuw of alsnog vergund moeten worden.
- In Zuid-Holland wordt bij ten minste twee provinciale projecten gebruik gemaakt van intern salderen. Voor acht projecten wordt dit mogelijk nog een obstakel.
- Daarnaast kan voor een tiental Rijksinfrastructuur projecten in Zuid-Holland vertraging optreden als gevolg van de recente juridische uitspraken.

B. Zonder investeringen in infrastructuur, loopt de Zuid-Hollandse woningbouw spaak

- In Zuid-Holland hebben we de ambitie om bijna een kwart miljoen woningen tot en met 2030 te bouwen, een kwart van de nationale opgave. Als de woningbouw in Zuid-Holland vastloopt, raakt dat heel woningzoekend Nederland. Mobiliteitsmaatregelen en voldoende aanbod van elektriciteit zijn randvoorwaardelijk voor de woningbouw.

Lobby boodschappen:

6. Lobbyboodschap aan het Rijk

- A. Naast de maatregelen die we als Zuid-Holland nemen zijn generieke geborgde maatregelen van het Rijk nodig, waardoor stikstofreductie wordt bewerkstelligd, verslechtering van Natura 2000-gebieden wordt tegengegaan en de impasse bij vergunningverlening wordt doorbroken.**
- Voor deze borging is inzet op emissiereductie en de uitwerking van doelsturing belangrijk. De verlenging van de legalisatietermijn voor de PAS-melders moet gepaard gaan met een geborgd pakket aan aanvullende maatregelen.
- B. Naast een geborgd maatregelenpakket moet het Rijk inzetten op een overstijgende aanpak om vergunningverlening te vergemakkelijken: hiervoor is het aanpassen van de rekenkundige ondergrens van 1 mol geschikt.**
- Hiermee verschuift de inzet op elk individueel project naar een aanpak van de deken.
 - Dit kan echter alleen wanneer de invoering gepaard gaat met een stevig geborgd maatregelenpakket waardoor voldoende stikstofreductie wordt bewerkstelligd. Met de invoering van de rekenkundige ondergrens/ het invoeren van een drempelwaarde van 1 mol zullen ook de meeste PAS-melders geholpen zijn.
- C. Wij steunen de inzet van de minister om bedrijfsspecifieke doelen uit te werken en te sturen op emissies in plaats van op depositie.**
- Deze inzet bij vergunningverlening zorgt voor een helder tijdspad voor ondernemers en duidelijke bedrijfsspecifieke doelen; ook moet er duidelijkheid worden gegeven over de sturingsvorm: normeren of beprijzen. Dit zorgt voor juridische zekerheid over geborgde emissiedaling.
 - Voor het overschakelen van depositie naar emissie is een geborgd maatregelenpakket en wettelijk instrumentarium een randvoorwaarde
- D. De provincies kunnen en willen de helpende hand bieden en hun bijdrage leveren aan het stikstofprobleem. De provincies kunnen dit echter niet alleen.**
- Het Interprovinciaal overleg zal namens de provincies het gesprek aangaan met de onlangs gevormde Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel.
 - Met deze samenwerking willen de provincies een actieve en constructieve rol spelen in het vinden van oplossingen voor de uitdagingen rondom economie en natuurherstel. Tegelijkertijd verwachten we dat het Rijk serieus werk maakt van een geborgd pakket aan generieke maatregelen.

Woordvoeringslijnen

Woordvoeringslijn algemeen

Wat de Rendac-uitspraak uiteindelijk mogelijk en onmogelijk maakt is inmiddels redelijk duidelijk. Openstaande juridische vragen worden in IPO verband opgepakt. Het is zeker dat de uitspraak tot vertraging gaat leiden. De Rendac-uitspraak heeft gevolgen voor bijna alle projecten met stikstofuitstoot. Vooralsnog kunnen veel vergunningen niet worden gegeven vanwege de verzwaarde additionaliteitstoets.

Veel van de nodige transitie die wij voorstaan in onze provincie, die op den duur leiden tot minder uitstoot en een gezondere leefomgeving, staan met deze uitspraak eveneens in de wacht. Voor het realiseren van deze transitie is nu eenmaal stikstof nodig voor aanleg- en (om)bouwactiviteiten.

Woordvoeringslijn eindigen met:

Verder drukken we iedereen op het hart om écht bijtijds contact op te nemen met de Omgevingsdienst Haaglanden. Daarnaast is het van groot belang om de stukken die worden aangeleverd ook goed aan te leveren. De omgevingsdienst heeft aangegeven constructief mee te denken binnen de grenzen van wet- en regelgeving. Bedenk wel dat de wachttijd toe kan nemen.

Samenvattend vertraging voor:

- woningbouwprojecten
- Infra-projecten
- aanleg wind- en zonneparken
- veeteeltbedrijven en tuinbouwbedrijven

En verder:

- ODH vraagt ruim op tijd en nauwkeurig te zijn bij indienen van vergunningaanvragen
- We werken heel hard aan deze uitdaging. We blijven de aanpak van de Rijksoverheid volgen en willen u over enkele weken weer informeren."

Woordvoeringslijn Economie

Een duurzame, innovatieve en inclusieve economie, dat is onze ambitie. Een economie die sterk en flexibel is, zodat we in de toekomst ons brood kunnen blijven verdienen en we tegelijkertijd de negatieve gevolgen voor ons klimaat en leefomgeving beperken. Een economie waarin onze inwoners een fijn leven kunnen hebben, in het hier en nu en in de toekomst, en niet ten koste van brede welvaart elders.

Om daar te komen, staan we voor grote transitie op het gebied van verduurzaming, energiebesparing en nieuwe vormen van energie. Ook moeten we inzetten op digitale innovaties om daaraan bij te dragen, en om bedrijvigheid toekomstbestendig te maken. We moeten ervoor zorgen dat we onze grondstoffen hergebruiken of dat deze afbreekbaar in de natuur zijn, en dat we de schaarse ruimte zo inzetten dat ook wordt bijgedragen aan klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Het bieden van voldoende en kwalitatief goede ruimte is essentieel voor een goed functionerende economie en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. En vooral dat laatste staat

onder druk. Investeerders en bedrijven die zich willen vestigen in Nederland en Zuid-Holland moeten erop kunnen vertrouwen dat er heldere regels zijn en ook gehandhaafd worden. De zorgen van het bedrijfsleven zijn groot. Als bedrijven niet meer kunnen of willen investeren, dan heeft dit direct invloed op de brede welvaart in Zuid-Holland en uiteindelijk Nederland.

Woordvoeringslijn Energie

De Rendac uitspraak en het uitblijven van een geborgd maatregelenpakket heeft invloed hebben op de energietransitie en daarmee op de voortvarende aanpak van netcongestie. Het kan ervoor zorgen dat vergunningverlening voor energietransitieprojecten ingewikkelder wordt en dit kan voor vertraging zorgen. Het is van belang om de transitie naar duurzame energiebronnen op gang te houden door investeringen te bevorderen. Zonder de verduurzaming in Zuid-Holland komen de nationale CO2 reductiedoelen onder druk te staan. Daarnaast zijn energieprojecten ook noodzakelijk voor de realisatie van andere grote maatschappelijke opgaven, zoals de woningbouw, netcongestie en mobiliteit. Dit maakt dat Zuid-Holland dé plek is om grote stappen te zetten in de energietransitie. Daarom werkt de provincie Zuid-Holland met de Zuid-Hollandse Groeiagenda samen met meer dan 80 overheden, bedrijven en kennisinstellingen aan de duurzame ontwikkeling van Zuid-Holland, zoals bijvoorbeeld een reductie van 40% van de nationale CO2.

Woordvoeringslijn Industrie

De Rotterdamse haven en industrie kan 40% van de nationale doelstelling voor CO2-reductie realiseren. Hier is echter stikstofruimte voor nodig. Dit is de ruimte die vereist is om een vergunning te krijgen voor bijvoorbeeld de bouw van nieuwe duurzame fabrieken. Deze ruimte komt door het handelen van het Rijk in de knel. Dit is pijnlijk duidelijk geworden door de uitspraken in de zaken Greenpeace en Rendac.

De situatie is extra pijnlijk omdat de Rotterdamse haven en industrie slechts voor 1% bijdraagt aan de gemiddelde stikstofdepositie. Uit cijfers van de DCMR blijkt bovendien dat de NOx-uitstoot van de Rotterdamse haven de afgelopen 15 jaar met 60% is gedaald. De landelijke doelen voor stikstofreductie voor haven en industrie zijn daarmee nog altijd in beeld. De industrie is op de goede weg. Toch stagneren door de stikstofimpasse nieuwe projecten zoals offshore wind en groene waterstofprojecten, die juist in belangrijke mate bijdragen aan de transitie van haven en industrie.

We zijn dan ook blij met de commissie die het stikstofprobleem gaat oppakken. Het probleem wordt hiermee landelijk erkend. Tegelijkertijd is het probleem voor onze haven en industrie veel groter dan stikstof alleen. We hebben ook te maken met netcongestie, hoge energieprijzen en extra regelgeving bovenop EU regelgeving. Ook daar moeten we naar kijken, ook daar moeten oplossingen voor komen. De stapeling van deze problemen zorgt er namelijk voor dat het investeringsklimaat in de Rotterdamse Haven en Industrie onder druk staat.

Als we nu niet ingrijpen en de handen ineen slaan als bedrijfsleven en overheid raken we als Nederland onze prominente positie kwijt als belangrijke wereldhaven. Dat gaat gepaard met verlies van vele banen, een aanslag op onze economie en de doelstellingen van het kabinet op de energietransitie en verduurzaming zijn dan onhaalbaar.

Woordvoeringslijn Natuurherstel

Greenpeace heeft met de aangespannen rechtszaak ingezet op natuurherstel, zoals door de staat zelf vastgelegd in wet- en regelgeving. Natuurherstel vraagt echter om investeringen, om het aanleggen van natuurgebieden en het uitvoeren van activiteiten die deze aanleg mogelijk maken. Stilstaan is dan ook geen optie. Investeren en maatregelen zijn nodig om tot voldoende stikstofreductie te komen. Activiteiten die dit mogelijk maken leiden in eerste instantie soms tijdelijk tot een toename van stikstof, maar zullen op langere termijn tot een grotere reductie leiden. Daarom zet de provincie Zuid-Holland in op natuurherstel door het actief beheersen en stimuleren van soorten. En bevorderen we de biodiversiteit die in onze druk bevolkte provincie nodig is voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarnaast gaan we aan de slag met een maatregelenpakket om het proces te versnellen. Zonder nationale inzet is het echter onmogelijk om de noodzakelijke stikstofreductie te behalen.

Woordvoeringslijn Woningbouw

De Rendac uitspraak heeft grote gevolgen voor woningbouwprojecten en daaraan verbonden projecten zoals de aanleg van ontsluitingswegen. Wat deze uitspraak uiteindelijk mogelijk en onmogelijk maakt is nog niet helemaal duidelijk. Wel weten we zeker dat deze uitspraak tot aanzienlijke vertraging gaat leiden. Ons toch al ambitieuze doel van bijna een kwart miljoen woningen tot en met 2030 toevoegen, is nu nog moeilijker geworden om te halen.

Om het stikstofprobleem op te lossen is simpelweg een aanpak nodig waardoor de stikstofneerslag op stikstof gevoelige natuur aantoonbaar gaat dalen. Vooral het Rijk zal hiertoe een pakket aan geborgde reductiemaatregelen moeten nemen. Tot die tijd is natuurvergunningverlening erg ingewikkeld. Natuurvergunningen kunnen weliswaar nog worden aangevraagd, maar voorlopig zijn de mogelijkheden om deze vergunningen te verlenen zeer beperkt. Vooralsnog is intern- en extern salderen niet mogelijk. Natuurvergunningverlening op basis van ecologische beoordelingen lijkt nog wel mogelijk, echter alleen voor geringe deposities. We kunnen verder helaas geen uitspraken doen (ook niet globaal) voor welke projecten een natuurvergunning nodig is en of zo'n vergunning kan worden verleend. Wel is de stelregel dat grotere projecten eerder met problemen te maken zullen krijgen. Ook worden de mogelijkheden beperkt naarmate de woningbouwlocatie dichterbij stikstofgevoelig Natura2000-gebied ligt. We zijn als Provincie samen met ODH druk bezig uit te zoeken wat er wél kan en wat niet. Zodra we daar meer duidelijkheid over hebben laten we dat weten.

Ons advies is daarom nu vooral je energie te steken in wat er al wel kan. Dus ga aan de slag met die projecten die al lopen en/of vergunningen hebben. Als er projecten zijn die minder te maken hebben met stikstofuitstoot of verder van natura2000 afliggen is het aan te raden daar nu meer prioriteit aan te geven, tot duidelijk is wat er precies wél kan.

Samenvattend:

- Reken in ieder geval op vertraging bij woningbouwprojecten, wij weten nog niet hoe groot die vertraging zal zijn.
- Natuurvergunningverlening op basis van ecologische beoordelingen voor kleine projecten die niet vlak naast Natura 2000-gebieden liggen lijkt nog wel mogelijk, echter alleen voor geringe deposities . -Infra-projecten en daarmee de ontsluiting heeft hier ook al mee te maken.
- ODH vraagt ruim op tijd en nauwkeurig te zijn bij indienen van vergunningaanvragen
- We werken heel hard aan deze uitdaging. We blijven de aanpak van de Rijksoverheid volgen en willen u over enkele weken weer informeren."

-Steek je energie in wat nu wél kan

Woordvoeringslijn Mobiliteit en Infrastructuur

Recent zijn door de Raad van State en de Rechtbank Den Haag uitspraken gedaan die grote invloed hebben op de natuurvergunningverlening en het stikstofbeleid van de provincie. Dit houdt in dat de tot nu toe gehanteerde juridische kaders voor natuurvergunningverlening worden gewijzigd. Lees voor meer informatie de [GS brief aan Provinciale Staten](#) hierover.

Deze uitspraken hebben invloed op alle domeinen, dus ook alle opdrachten. Ook voor bereikbaarheid en mobiliteit. Op dit moment wordt de impact op de vergunningverlening, en op een aantal grote opgaven, zoals wonen, bereikbaarheid en energie in beeld gebracht door een impact-analysewerkgroep.

Globaal geldt voor de opgave Bereikbaarheid en mobiliteit het volgende:

- Als provincie zijn we verantwoordelijk voor het verminderen van de stikstofreductie tijdens aanleg en beheer- en onderhoudswerkzaamheden, uitstoot binnen OV-concessies en we stimuleren de verschuiving van goederenvervoer naar water, spoor en buisleidingen en schonere vervoer over weg en water. En niet te vergeten we stimuleren meer fietsen en lopen. Hier blijven we mee doorgaan en zullen we waar mogelijk -samen met partners – versnellen. Ook blijven we actief zoeken naar nieuwe opties van stikstofreductie.
- Voor nieuwe en lopende vergunningsaanvragen voor infrastructuur moet per direct een nieuw beoordelingskader toegepast worden, zie GS-brief.
Voor mobiliteitsprojecten was er al sprake van een stikstofopgave, omdat er onvoldoende stikstofruimte beschikbaar is voor vergunningverlening. Door de recente uitspraken is die situatie dus nog lastiger geworden. Per project moet worden getoetst of vergunning te verkrijgen is of voorlopig niet.
- Voor verleende vergunningsaanvragen en positieve weigeringen (eerder geen vergunning nodig gebleken) voor infrastructuur moet onderzocht worden of gebruik is gemaakt van intern salderen. En zo ja, bepaald worden met de Omgevingsdienst Haaglanden of er alsnog een (nieuwe) vergunning moet worden aangevraagd. Een paar projecten krijgen direct te maken met consequenties van de uitspraken, omdat in de vergunningverlening intern salderen aan de orde is (geweest).
- Voor onderhoudsprojecten en veel beheermaatregelen geldt geen vergunningsplicht. Maar worden altijd voor toetsing voorgelegd aan de Omgevingsdienst. Daar gaan we mee verder. Ook met het ervoor zorgen dat er geen of zo min mogelijk stikstof wordt uitgestoten bij werkzaamheden.
- Voor provinciale projecten, maar ook de mobiliteitsprojecten van andere wegbeheerders, zal per project nagegaan moeten worden of voor de projectmaatregelen een vergunningsplicht geldt, en zo ja wat de consequentie is van het niet kunnen verkrijgen van een vergunning.
- We beseffen dat het nu meer dan ooit belangrijk is om vraagstukken integraal af te wegen.

Woordvoeringslijn Landbouw

De landbouwsector in Zuid-Holland staat onder grote druk door de stikstofproblematiek. De urgentie die in de kamerbrieven van minister Wiersma wordt genoemd, geldt zeker voor onze

boeren die dagelijks de gevolgen ervaren van economische, maatschappelijke en ecologische uitdagingen.

De stikstofuitspraken en het uitblijven van een passend en geborgd maatregelenpakket van het Rijk voor het verminderen van stikstofuitstoot heeft grote gevolgen voor de landbouwsector in Zuid-Holland. Globaal geldt voor de opgave landbouw het volgende:

- Innovatie en verduurzaming staan onder druk. Boeren die willen uitbreiden, verduurzamen of een vergunning nodig hebben hebben hiervoor een aanpassing in hun natuurvergunning nodig die in veel gevallen niet mogelijk is. Daarnaast is het voor hen vrijwel onmogelijk om financieringen rond te krijgen.
- Inzet van beëindigingsregelingen is op dit moment nog onduidelijk. In meerdere regelingen is opgenomen dat
- 15% van de originele toestemmingsverlening ingezet mag worden voor een nieuwe activiteit (bijvoorbeeld een camping of paardenpension). Wat niet meer gaat omdat dit zich baseert op intern salderen, waar vanwege de Rendac-uitspraak strengere regels voor gelden (Verzwaard additionaliteitsvereiste)..
- Alle projecten met stikstofuitstoot binnen een afstand van 25 km van stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden kunnen in potentie in de vertraging komen door de gerechtelijke uitspraken. De facto is dit heel Zuid-Holland.

Woordvoeringslijn Visserij

- In Natura 2000-gebieden zoals de Voordelta hebben vissers een natuurvergunning nodig, maar door een gebrek aan geschikte rekenmethodes en capaciteit bij de overheid worden deze vergunningen niet verleend, terwijl de sector juist essentieel is voor de voedselproductie en daarmee de voedselzekerheid. Noodzakelijk is een werkbare oplossing, waarbij vissers aan de voorwaarden voor een natuurvergunning kunnen voldoen én voldoende mogelijkheden houden om hun beroep uit te oefenen. Alleen zo krijgt de sector weer toekomstperspectief.